

Dit is een uitgave van “ten Anker”

Het boekwerk “De Nederlandsche Zeemacht” is gedigitaliseerd en geredigeerd door A. Hoogerwerf en A. Krijgsman.

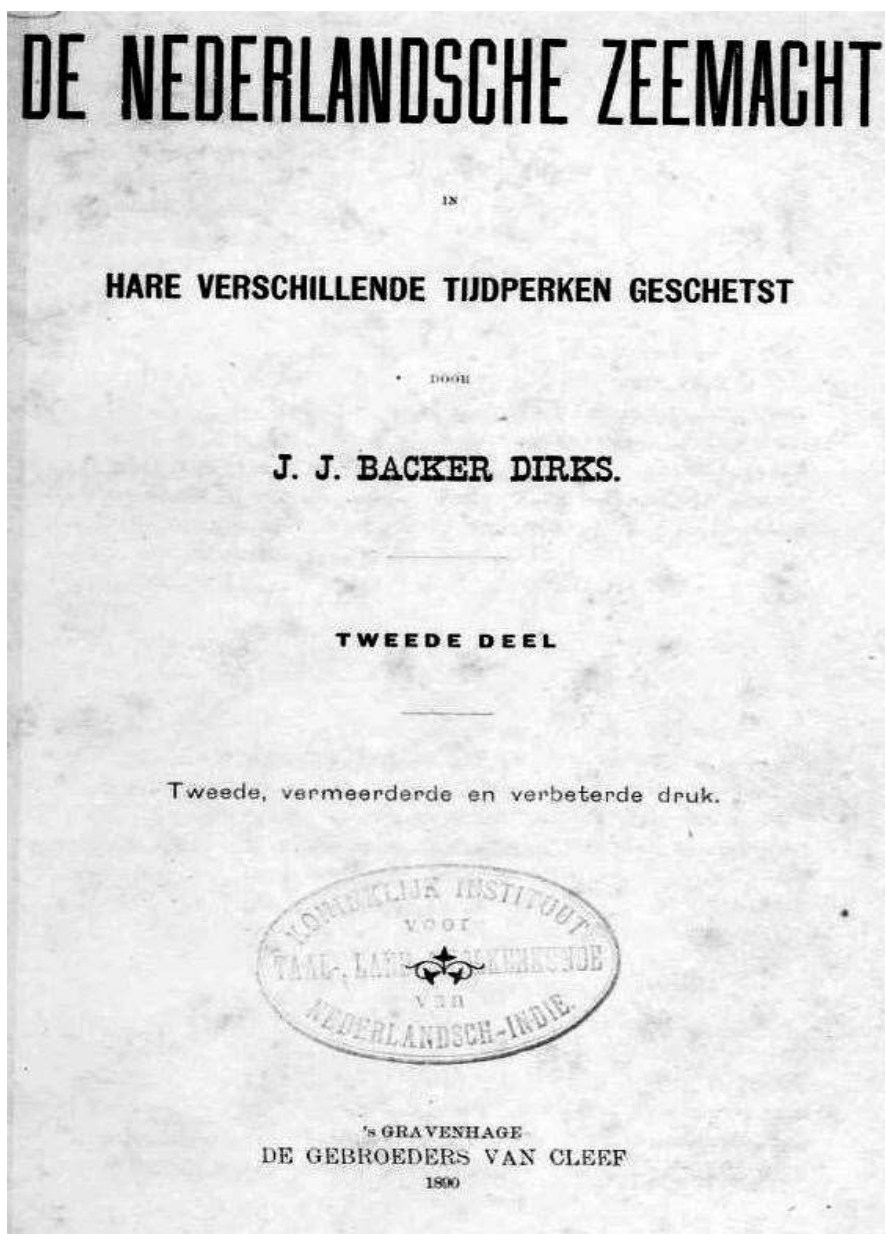
Dit boekwerk behelst heel veel hoofdstukken en zal zijn weerga vinden in een wekelijks terugkerende uitgave naast “ten Anker”

Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.

De redactie heeft alles is in het werk gesteld de rechten van dit werk te eerbiedigen. Omdat het niet mogelijk was te achterhalen wie de rechthebbende is, en omdat dit werkje slechts verschijnt in een relatief beperkte lezerskring, is besloten dit te publiceren voor de lezers van “ten Anker”.

HOOFDSTUK I.

Algemeen overzicht. — Eskaders naar de Oostzee. — Onverantwoordelijke zwakheid tegenover de Barbarijsche staten. — Verwickelingen met den Keizer over eene handelscompagnie te Ostende. — Nieuw oorlogsgevaar in 1740.

— *Schromelijk verval van 's lands zeemacht. — Een eskader onder den Luitenant-Admiraal Grave in 1744.*

Sommige tijdperken in de geschiedenis, niet ongelijk aan eene vrij eentoonige landstreek, leveren, al naar men het neemt, veel of weinig ter behandeling op. Wie tot in bijzonderheden afdaalt en niet terugdeinst voor hetgeen oppervlakkig beschouwd slechts eene herhaling is, vindt nog al een en ander te vermelden; wie zich daarentegen wenscht te bepalen tot eene schets, slechts hier en daar iets uitgewerkt, wanneer de stof er aanleiding toe geeft, behoeft niet veel woorden te bezigen. Op de lotgevallen der Republiek in de eerste jaren na den vrede te Utrecht is dit ten volle toepasselijk. Dewijl nu de verrichtingen der zeemacht onbelangrijk zijn en de staatkundige voorvallen, vreemd aan het onderwerp, niet te veel ruimte mogen beslaan, zoo wordt hier aan een tijdsverloop van dertig jaren een betrekkelijk zeer gering aantal bladzijden gewijd. Zij bevatten slechts losse trekken, om de keten der gebeurtenissen niet te verbreken, en kunnen tot verklaring dienen van toestanden en handelingen, die anders met het verledene kwalijk overeen te brengen zijn.

Onder de wijzigingen, welke de kaart van Europa omstreeks dezen tijd onderging, was die in het Noorden zeker wel de belangrijkste. Peter de Groote had toch, in den oorlog met Karel XII van Zweden, een groot deel van diens Oostzee-provinciën veroverd en aan zijn eigen rijk gehecht. Tevens grepen aan de voornaamste hoven van Europa, waarmede de Republiek in betrekking stond, binnen een klein tijdsbestek veranderingen plaats, die hier herinnerd of aangestipt moeten worden. Dezelfde Aartshertog, dien Nederland en Groot-Brittanje eenmaal voor den Spaanschen troon bestemd hadden, bekleedde thans als Karel VI de keizerlijke waardigheid in Duitschland. Zijn mededinger, die nu als Philips V over Spanje regeerde, was een zwak en onbeduidend vorst, wiens bestuur slechts een kortstondigen glans ontleende aan de pogingen tusschen 1714 en 1719 door zijn minister Alberoni aangewend om de Spaansche monarchie uit haar diep verval op te heffen. Meer in rechtstreeksch verband tot de geschiedenis der Republiek staat het overlijden van Lodewijk XIV, den hoofdbewerker van zoo menige staatkundige verwickeling, die in 1715 zijn uitgeput rijk aan zijn achterkleinzoon naliet, voor wien de losbandige Philips van Orleans, als regent, de teugels van het bewind voerde. Een jaar te voren was Anna, Koningin van Groot-Brittanje, gestorven zonder kinderen na te laten. Overeenkomstig de bepalingen nopens de Protestantsche successie, was zij opgevolgd door haren neef George I, tevens Keurvorst van Hannover, met wien de Whigs weder aan het roer kwamen. De Republiek, die hare tractaten, onder welke dat van 1678, met hem vernieuwde, was dien ten gevolge in 1715 verplicht om 6000 man hulptroepen naar Engeland te zenden, ter afwering van een inval van den Pretendent, die aanstonds zijn geluk in Schotland beproefde. Weinig opbeurend is het tafereel, dat zich in de eerste jaren na den vrede van Utrecht voor het oog van den nakomeling ontrolt. De zedeloosheid, die aan de meeste hoven hand over hand toenam, was eene milde bron van allerlei buitensporigheden. Vele handelende personen, wier kuiperijen voor politiek moesten doorgaan, boezemen door de verdorvenheid van hun karakter een diepen afkeer in. Hunne belachelijke gehechtheid aan nietigheden, evenals die van anderen, wier drijfveeren minder onedel waren, zou het vrij sombere geheel iets opvroolijken, bijaldien de gedachte, dat er vaak een onverantwoordelijk spel werd gedreven met het welzijn der volken niet tot ernst stemde. Bijna nergens ontwaart men eene staatkundige gebeurtenis, waarop de blik met welgevallen rust. Overal hetzelfde gebeuzel om de blijkbaar wankelende maatschappij kunstmatig te schragen, zonder ooit de bijl aan den wortel te leggen. Wat al verbonden en tegenverbonden, openbare en geheime, binnen dertig jaren tijds gesloten en doorgaans slecht nagekomen! Dit alleen werpt reeds een onbehagelijk licht op de eerste helft

der achttiende eeuw. Zeker ontbrak het niet aan degelijke personen; doch wel aan mannen, die met de hun eigene braafheid en bekwaamheid een staatkundigen en personeelen invloed vereenigden, waardoor het hun mogelijk werd de omstandigheden eenigermate te beheerschen.

Geplaatst in deze voorwaar niet bekoorlijke lijst, zal het beeld der Republiek, met al de haar aanklevende gebreken, een minder ongunstigen indruk maken, dan bij eene afzonderlijke beschouwing. Nog in het bezit van den naam eener zeemogendheid, kon zij zich aanvankelijk verheugen over de moeite, die andere staten zich gaven, om hare gunst te verwerven. Uit dien hoofde kon de schrijver van de Europese Mercurius voor 1718 haar nog zeer vleierend vergelijken bij een juffertje, aan hetwelk allen om strijd het hof maakten. Jammer slechts, dat de Republiek, schoon op de meeste harer aanbidders werkelijk veel te zeggen was, door overgrootte kieskeurigheid eerlang ondervond, wat Lafontaine als het gevolg eener nuffige eigenzinnigheid schetst; dat namelijk de meeste en beste partijen wegbleven en de Republiek het eindelijk voor lief moest nemen als bondgenoot op te treden van wien haar eenigszins noodig had.

De poging om zich uit het warnet der diplomatie wat terug te trekken ware den regenten van de Republiek, vooral in de eerste helft der achttiende eeuw, minder euvel te duiden geweest, indien zij te gelijker tijd het inwendig vermogen van den staat min of meer hersteld en zijne eer tegenover het buitenland beter opgehouden hadden. Dit ware hun voorzeker mogelijk geweest, omdat de zaken volstrekt niet hopeloos stonden. Jaarlijks groeide het maatschappelijk kapitaal aan. De aanzienlijke uitdeelingen der Oost-Indische Compagnie, hoewel geen zuivere maatstaf ter beoordeeling van haren werkelijken toestand, deden hare actiën in 1720 tot den ongehoorden prijs van 1080 pCt. stijgen. Bij de vrij algemeen heerschende welvaart, was van een goed overleg veel te wachten. En schoon de Republiek geen hof bezat, hetwelk 's lands inkomsten dwaselijk verspilde, noch regenten, die het edele hunner roeping ten eenen male voorbijzagen, zoo werden toch geene afdoende maatregelen genomen tot herstel. Om zich te overtuigen van de weinige degelijkheid in financiëele berekeningen van dien tijd, behoeft men slechts te letten op de zwendelarij van den actie-handel, waaraan zelfs hooggeplaatste personen deel namen. Juist dat streven naar eene snelle uitbreiding van het bijzonder vermogen, hetwelk velen in den windhandel medesleepte, was een der grootste gebreken van de meesten, die in de achttiende eeuw hier te lande eenig bewind voerden. In eene scherpe hekeling van den geest des tijds in het zevende vervolg van de „*Latijnsche en Nederduitsche keurdichten*” luidt het niet dan al te zeer naar waarheid:

*„Was 't der vooroudren werk de trouw veel hooger te achten,
Dan een oneerlijk en misdadig geldgewin;
Nu streelt 't gevaarlijk goud elks gretige gedachten:
Wat voordeel geeft, is goed en deugdzaam in elks zin.”*

Men stuit inderdaad schier overal op eigenbelang en schraapzucht, welke door het lichaam van den veegen staat voortwoekerden. Eerlijke en bekwame mannen, met eene oprechte en onbaatzuchtige liefde jegens hun vaderland beziel, poogden te vergeefs dien kanker der zelfzucht uit te roeien, welke de nog overgebleven krachten der Republiek verteerde. Te midden van dit alles ging de zeemacht bijna geheel te niet. De met schulden bezwaarde Admiraliteiten konden uit hare eigene middelen weinig doen tot verbetering en uitbreiding van het materiëel. Slechts met veel moeite kregen zij een gewoonlijk ontoereikenden onderstand. Ook vele leden en ambtenaren dier collegiën, met de algemeene kwaal besmet, beoogden

maar al te zeer hun eigen gemak of voordeel. Daarenboven verslond de omslachtige huishouding van het bestuur der zeemacht, die op den bestaanden voet bleef voortduren, groote sommen aan traktementen, huishuren en dagelijksche uitgaven. Om te bezuinigen liet men het personeel der vlagofficieren zoo goed als uitsterven, terwijl men zich, wanneer de nood eenig machtsbetoon vereischte, met het voorhanden materiëel behielp.

Kort na den vrede moest er iets gedaan worden tegen de Zweden. Deze hadden den Nederlandschen handel reeds bekommerd, gedurende het verblijf van hun Koning te Bender, en deden het nog erger, na diens terugkomst in 1714. Vooral gold het den handel op die streken, welke door de Russen veroverd, maar nog niet formeel aan hen afgestaan waren. Tegen de Engelschen, die thans de Oostzee met hunne koopvaarders bezochten, hadden de Zweden eene grief te meer, omdat George I, als Keurvorst van Hannover, door aankoop eigenaar was geworden van sommige plaatsen in Duitschland, die weleer tot Zweden hadden behoord. Engeland en de Republiek moesten iets doen om den nationalen eigendom in de Oostzee te beveiligen. Hiertoe vertrokken in 1715 uit Nederland twaalf schepen, onder den Schout-bij-nacht de Veth en in het volgende jaar zes, onder Kapitein Grave. De zeven schepen, in 1717 uitgerust, schijnen hunne bestemming niet bereikt te hebben; doch in 1718 vertoonden zich weder twaalf Nederlandsche schepen, onder den Schout-bij-nacht van Koperen, in de Oostzee. Maar al die eskaders richtten weinig uit, vooral omdat hunne bevelhebbers, ter voorkoming van eene gevreesde botsing, door hunne instructiën zeer in hunne vrijheid van handelen beperkt waren. Intusschen klaagden onze kooplieden, dat de Zweden binnen eenige jaren wel 300 schepen genomen, en dat ook de Denen hun veel overlast aangedaan hadden. Na den dood van Karel XII kwam er echter verbetering, en in 1721 maakte de vrede van Nyborg tusschen Rusland en Zweden aan den onzekeren toestand een einde.

Onderwijl hadden zij, die op de zuidelijke havens van Europa handel dreven, insgelijks verliezen geleden, nadat Algiers, voorwendende dat de slaven niet in tijds waren gelost, het in 1712 gesloten tractaat had verbroken. Talrijke kruisers van dien staat, waarvan er een, als ware het om ons te bespotten, den naam van de *Beurs van Amsterdam* droeg, bedreven de grootste geweldenarijen. Tusschen 1714 en 1720 vielen hun niet minder dan 40 schepen, ter waarde van zes millioen gld., en niet minder dan 900 zeelieden in handen. Met inbegrip van den losprijs voor deze gevorderd, beliep de schade wel zeven millioen. Het openstellen en aanmoedigen der eigen kaapvaart, de vernieuwing van het plakkaat op de bewapening der koopvaarders, dat echter wegens den tegenstand van de Staten van Zeeland op de schepen dezer provincie voorloopig niet werd toegepast, hadden evenmin gebaat, als het zenden van drie schepen onder den Schout-bij-nacht Godin, die hiermede door een misverstand alleen Spanjaarden, eene met Nederland bevriende natie, bevocht. Te vergeefs riepen de Staten-Generaal de bemiddeling van den Sultan in, wiens gezag over de Barbarijsche staten destijds al weinig meer beteekende, ofschoon de Europeesche mogendheden nog tegen hem opzagen. Geen der genomen maatregelen vermocht den overmoed te breidelen van hen, die eenmaal voor mannen als Tromp en de Ruyter hadden gesidderd. Zelfs de acht schepen, die in 1721 onder den Vice-Admiraal Aerssen van Sommelsdijk, en de zes andere, die in het volgende jaar onder den Schout-bij-nacht Grave naar de Middellandsche Zee gingen, om gemeenschappelijk met de Spanjaarden de zeeroovers te bestrijden, richtten weinig uit. Engeland trachtte den vrede met Algiers en andere staten op de kust van Barbarije, omstreeks dezen tijd, insgelijks veeleer door geschenken en allerlei dienstbetoon, dan door een krachtig optreden te bestendigen. Hoe moeielijk het viel die kleine despoten te bevredigen, welke zich weinig om het recht der volkeren bekreunden, maar een des te grooter denkbeeld hadden van hunne eigen waardigheid, ondervond de Schout-bij-nacht Godin, nadat hij, in October 1723 met vijf schepen

vertrokken, den 4^{den} Mei des volgenden jaars te Algiers aangekomen was. Eerst liet men zijn saluut, daarna eene witte vlag onbeantwoord, waarom hij de onderhandeling per brief opende. Zoodra hij vervolgens gecommiteerden aan wal zond, om de voorwaarden te bespreken, bleek de tegenpartij heel wat meer te vragen, dan hij kon toestaan. Na vooraf bedongen te hebben, dat de onzen geene passen meer zouden geven aan natiën, die met Algiers in oorlog waren, hetgeen als eene reden der vredebreuk werd opgegeven, eischte de Dey: zes metalen stukken van 36 p., acht ijzeren van 18 p., vijf kabeltouwen, 1400 snaphanen, 1400 sabels, 14.000 kanonkogels in soorten, 1000 quintalen buskruit en 50 masten. Tot de inwilliging hiervan was de Schout-bij-nacht, uit wiens verbaal de meeste dezer bijzonderheden geput zijn, niet gemachtigd; wel tot de belofte van een jaarlijksch present in geld, van hoogstens 20,000 gulden, gedurende zes achtereenvolgende jaren. Dit aanbod sloeg de Dey af, beweerende dat hij geen geld noodig had, welks betaling bovendien minder van een present, dan van eene schatting zou hebben, die hij niet vorderde. Toen echter de onzen verklaarden, dat zij niet verder konden gaan, liet de Dey hun zeggen, dat zij dan ook geen lieden van hun woord waren; want de Schout-bij-nacht, die aanvankelijk had geschreven, dat hij gekomen was om vrede te maken, scheen nu geene toereikende volmacht te hebben. Dit verwijt kon niemand deren; doch de onzen moesten, na eene herhaalde aanbieding van geld, dit toornige en helaas niet geheel onverdiende antwoord verduwen: „*dat die propositie schande soude syn voor hem van deselve te accepteren, ende dat het te groter voor ons was die te proponeren; verder dat hy ons niet geroepen hadde tot maken van vrede, dat wy gaan konde so als wy gekomen waeren, en dat wy weder konde komen of wegblyven so als wy wilde; dat hem Dey het een en ander seer indifferent was.*” Hierop werden de onderhandelingen aanstonds afgebroken en stak het eskader den 9^{den} Mei weder in zee. Men vernam in de Republiek met blijdschap, dat Kapitein Schrijver later een roofschip veroverd en een ander op het strand gejaagd had, hetgeen evenwel eene schrale vergoeding was voor de zedelijke nederlaag, te Algiers geleden. En als ontbrak er iets aan, zoo verongelukte de *Sandenburg*, het vlaggeschip van den Schout-bij-nacht, kort na diens terugkomst op de Schelde, bij welke ramp de bemanning echter gespaard bleef.

Hoogst vernederend was het gebeurde voor de Republiek. Dat Engeland omstreeks denzelfden tijd insgelijks veel deed om de gunst der roofstaten te winnen en te behouden, strekt haar niet tot versooning, omdat het niet, evenals bij haar, uit zwakheid voortspoot. Tot welk een onvermogen de Republiek was vervallen, bleek zonneklaar, toen zij, in plaats van met nadruk voldoening te eischen voor de onheusche ontvangst, haren Schout-bij-nacht te beurt gevallen, den Vice-Admiraal Aerssen van Sommelsdijk uitzond met slechts zes schepen en een fregat, welke door ouderdom of onbezeildheid geenszins voor hunne taak berekend waren. Zelfs moest de *Veere* (52), een Zeeuwsch schip, te Lissabon als geheel onbruikbaar worden afgekeurd. Gelukkig dat nu de Dey, op aansporing van den Sultan, de eerste stappen deed, door een voorstel te zenden aan den Nederlandschen bevelhebber, die inmiddels ook een naderen last uit het vaderland had ontvangen. Hij zeilde naar Algiers, waar hij thans een goed onthaal vond, dat er niet minder op werd, zoodra hij tot een voorloopig geschenk twintig vaatjes buskruit aan wal liet brengen. Onder wederzijdsche beleefdheden vernieuwde men vervolgens den vrede op nagenoeg dezelfde voorwaarden als in 1712. Tot de kleine wijzigingen behoorde de vergunning aan den Nederlandschen Consul te Algiers, om voortaan een predikant te mogen houden.

Om den Dey op den thans ingeslagen weg te doen volharden, zonden de Staten hem in 1727 een schip met geschenken, en in 1728 weder acht oorlogsschepen onder den Schout-bij-nacht Grave, die te Tunis en te Tripoli den vrede herstelde. Schoon de genomen maatregelen vrij wel

aan het oogmerk beantwoordden, zoo had men toch van het gouvernement eener zeemogendheid billijkerwijs iets meer mogen verwachten; vooral dewijl de pogingen van sommige bevelhebbers, om met hunne slecht bezeilde schepen de kruisers der roofstaten op te sporen en te achterhalen, slechts bij uitzondering gelukt waren, en dus op niet dubbelzinnige wijze aantoonde, waarom de staat zoo toegeeflijk was. Het nut van de bewapening der koopvaarders was intusschen meermalen gebleken. Metterdaad hadden vele Nederlandsche schippers getoond, dat zij ouder gewoonte nog wel een roover konden afslaan, en ten minste bereid waren den hun toevertrouwd bodem tot het uiterste te verdedigen. Als merkwaardigheid zij hier bijgevoegd, dat schipper Meijer, voerende de *Anna Catharina* (12), in 1721 door een roofschip van dertig stukken aangetast en geënterd, zich van een vijftigtal overgesprongen vijanden ontlastte door eenige kisten met kruit te doen springen, waarna hij gelukkig ontkwam.

Terwijl de Nederlandsche regeering den eigendom der kooplieden op de gemelde wijze in de Middellandsche Zee poogde te beveiligen, bedreigde een gevaar van een anderen aard het monopolie der Oost-Indische en der West-Indische Compagnie. Er waren namelijk in de Zuidelijke Nederlanden, thans als eene Oostenrijksche bezitting onder den Keizer staande, plannen ontworpen om den vervallen koophandel hier eenmaal bloeiende gewesten wat op te beuren. Men had er, tot niet geringe ontsteltenis der onzen, naar Oost-Indië en naar de kust van Guinea schepen uitgerust, welke door de beide Nederlandsche compagniën, als gevaarlyke mededingers, meer of min vijandelijk behandeld waren. Eene klacht, door de Staten-Generaal op verzoek der belanghebbenden bij het keizerlijke hof ingediend, vond geen gehoor. Zelfs verleende Karel VI, na reeds drie jaren te voren iets dergelijks beproefd te hebben, den 19^{den} December 1722 octrooi aan eene Compagnie voor den Indischen handel, die zich te Ostende zou vestigen. Deze daad lokte, zoowel van de zijde der Republiek en harer geestverwanten, als van die harer tegenpartij, een waren stortvloed van vertoogen en tegenvertoogen uit. Te midden van al dat geschrijf, waarbij ieder zijn standpunt met de grootste spitsvondigheid zocht te verdedigen, doch waarbij in den grond der zaak het recht aan de zijde des Keizers was, vernamen eensklaps, dat Spanje, hetwelk aanvankelijk de Nederlandsche aanspraken had ondersteund, in 1725 door toedoen van den Hertog van Ripperda, zich met den Keizer verzoend en diens zijde gekozen had. Engeland, Frankrijk en Pruissen, beducht voor de gevolgen hiervan, sloten aanstonds een verbond te Hannover, met uitnoodiging aan de Republiek zich bij hen te voegen. Dit geschiedde in 1726, nadat de Staten-Generaal vruchteloos beproefd hadden eene vredebreuk met de roofstaten als eene gemeene zaak der bondgenooten te doen aanmerken, doch nadat het betwiste recht der beide Nederlandsche Compagniën uitdrukkelijk was gewaarborgd. Nu kregen de onzen het te kwaad met Spanje, dat zijne havens tijdelijk voor Nederlandsche schepen sloot. Inmiddels schorste de Keizer, op aanraden van den Franschen Minister de Fleury, de veel besproken Compagnie voor zeven jaren, in afwachting van hetgeen een congres dienaangaande zou beslissen.

Gedurende de beraadslagingen van het congres, dat in 1728 te Soissons bijeenkwam, namen de Republiek en Groot-Brittannië, waar George II zijn vader was opgevolgd, eene eenigszins meer indrukwekkende houding aan. In den loop van Juni 1729, vereenigden twaalf Nederlandsche schepen onder den Vice-Admiraal Aerssen van Sommelsdijck zich met ruim twintig Engelsche bodems, die onder den Admiraal Wager te Spithead lagen. Men scheen evenwel niet te willen doortasten; want de vereenigde macht ging niet onder zeil. Talrijke saluten, bezoeken, maaltijden en andere festiviteiten, opgeluisterd door kostbare serviezen, fluweelen kleederen, gouden borduursel enz. schonken der bemanning eenige verpoozing, tot dat de vloot half October werd ontbonden. Vele Engelschen gaven hunne ontevredenheid over

deze nuttelooze vertooning lucht, in puntdichten en schotschriften, waarvan sommige eene vervolging uitlokten. Toch maakte de uitrusting Spanje wat handelbaarder, dewijl het in November te Sevilla een afzonderlijk verdrag aanging met Frankrijk, Groot-Brittanje en de Republiek. Later gaf ook de Keizer toe door in 1731 te Weenen een tractaat te sluiten met George II, waarbij men zondelingerwijs de toetreding der Staten-Generaal, wier gemachtigden niet gereed waren en eerst later teekenden, slechts stilzwijgend aannam. Bij Art. 5 van dit tractaat, beloofde de Keizer de compagnie te Ostende geheel te zullen opheffen; daarentegen verbonden zich de Staten-Generaal en de Koning van Groot-Brittanje, bij Art. 2, tot de erkenning en handhaving der Pragmatieke Sanctie, waardoor de Keizer, die geene mannelijke nakomelingen bezat, het recht tot opvolging in de Oostenrijksche erflanden aan zijne dochter Maria Theresia had verzekerd.

Voor dat het Weener tractaat de Republiek weder meer in de buitenlandsche aangelegenheden wikkeld, moest zij voortdurend eenige zorg wijden aan het behoud van den vrede met de roofstaten. Den 11^{den} September 1729, terwijl de twaalf Nederlandsche schepen nog te Spithead lagen, was Kapitein Schrijver met drie daarvan naar Algiers gezonden. Hij kwam er den 14^{den} October aan en legde door beloften en bedreigingen de geschillen zoo wat bij. Treffend was, volgens een brief van Schrijver van 29 October 1729, de opdracht van vele slaven, „*die, met veel lametere, bidde en smeeke verzogten Haar Hoog Mog derselver miseriën indagtig te maken, om na soo veel jaaren in groote ellende doorgebracht te hebben, ijdelyk de genade van Haar Hoog Mog. mogten verwerven, van haar uyt de slavernij te verlossen.*” Dit beroep op der Staten welwillendheid was, blijkens de aanzienlijke sommen in de eerstvolgende jaren aan het lossen dier ongelukkigen besteed, niet vergeefs. Het ware te wenschen geweest, dat men den Algerijnen en anderen inmiddels wat meer eerbied had ingeboezemd voor alles, wat onder Nederlandsche vlag voer. Is het niet bedroevend, dat de Algerijnen, kort na het vertrek van Schrijver, weder vier Nederlandsche schepen oprachten, die hun Dey, in weerwil van de hevige tegenkanting der zijnen, ja teruggaf, doch niet zonder aanspraak te maken op nog eenige pompen en ankers, boven de hem reeds beloofde masten, dewijl hij nu de aangegane verbintenissen eens was nagekomen? Is het niet ergerlijk, dat eene zeemogendheid, als de Republiek, niet slechts allerlei dwaze verzoeken dier kleine roofzuchtige vorsten inwilligde, maar zich ook hierbij nog menige vernedering getrooste? Hoe ver dit soms ging, ondervond Kapitein Schrijver, nadat hij den 1sten Mei 1730 andermaal met drie schepen was uitgezonden, om een aantal presenten naar Algiers te brengen, waarvan de lijst verscheidene bladzijden van zijn journaal vult.

Tijdens een bezoek, den 19^{den} Juni door hem bij den Dey afgelegd, kwam er bericht, dat zes schepen, waaronder twee prijzen, de haven naderden, hetgeen den Dey bij het afscheid deze woorden ontlokte: „*God geve, dat zij mij er geen van uwe natie brengen!*” Wie schetst echter de ontsteltenis van Schrijver, toen hij daarop bespeurde, dat het de *Purmerlust* (28) en de *Ter Horst* (28) waren, twee Oost-Indische schepen, welke de Algerijnen bij de Sorlings hadden genomen, dewijl zij zonder Turksche passen voeren. Dit was den roovers te lichter gevallen, omdat de equipages weinig ter verdediging hadden gedaan, betoonende zich, „*volgens het oordeel van den Nederlandschen bevelhebber, veeleer „hoenders dan Hollanders.*” Schrijver protesteerde tegen het binnenbrengen dier schepen, dat hij niet aanstonds kon beletten. Ware de wind gunstig geweest, dan zouden zij, volgens zijne verklaring, niet ongehinderd achter de moelje gekomen zijn; want hij zou dan het goed zijner heeren en meesters hebben beschermd. Nu eischte hij slechts teruggaaf, vergoeding en eene voorbeeldige straf voor de nemers. Doch hiernaar had men te Algiers volstrekt geene ooren. Zelfs wilde de Dey den Nederlandschen bevelhebber niet spreken, uit vrees dat hij den schijn op zich zou laden van omgekocht te zijn.

Niet bij machte zijn eigen volk te beteugelen, liet hij den Nederlandschen kapitein voorstellen, eene zekere som gelds voor de vrijgeving der schepen te betalen en den vier kapers, die hen opgebracht hadden, elk een zwaar anker en touw te vereeren. Schrijver, die zich al beklaagd had, dat men te Algiers noch eer, noch godsdienst kende, nam dit voorstel aan, dat nu evenwel van de zijde der Algerijnen nog bezwarender werd gemaakt. Na een hoogst onstuimig tooneel in den divan, achtte de Nederlandsche kapitein het geraden de onbillijke eischen der tegenpartij in te willigen door van de 22 kisten met gemunt geld, welke de genomen schepen voor het Indische leger aan boord hadden, de helft af te staan. Tevreden met de 137.000 gld., het hun toegewezen aandeel van den buit, lieten de Algerijnen den 25sten Juni de beide schepen met het overige gedeelte der lading vertrekken, behoorlijk voorzien van Turksche passen.

Voor een man als Schrijver, wien het noch aan eergevoel, noch aan geestkracht ontbrak, was het uitermate grievend, dat hij eene dergelijke onderhandeling moest voeren, in plaats van op den vermogenden invloed te kunnen rekenen van den staat, dien hij vertegenwoordigde. Hij noemde het in een geheim schrijven aan den Griffier Fagel van 29 Juni 1730 „*een zeer epineus geval, en volgens den term van den Dey, een stock, by wat end aan te vatten, men de handen vuyl maakte.*” Na een groot aantal slaven gelost, een roofschip van Salé veroverd en een Nederlandsch schip, dat werd opgebracht, hernomen te hebben, viel hij den 27sten October te Texel binnen. Doch hij toefde slechts kort in het vaderland, daar hij in het volgende voorjaar weder met dezelfde bestemming uitzeilde en den 26sten Juni 1731 bij vernieuwing te Algiers aanlandde. Hier kwam het onlangs gebeurde spoedig ter sprake. Een zeggen van Schrijver, dat de Staten-Generaal het door hem gehouden gedrag niet ten volle hadden goedgekeurd, vatte de Dey als een bedekten eisch tot teruggaaf der elf kisten met geld op, hetgeen hem „*van gants quaad humeur maakte.*” Op de aanmerking, door een tolk overgebracht, dat de restitutie van de eene helft de maag van den Dey had bedorven, verzocht Schrijver, dezen bij gelegenheid te antwoorden: „*dat de elf kisten geld Haar Hoog Mog. maagen, meede gants uyt ordre hadden gebragt.*” Hij gaf den Staten-Generaal, wien hij, evenals den Griffier, den 3^{den} Juli 1731 van het gebeurde bericht zond, in hetzelfde schrijven een alleszins behartigenswaardigen wenk, door te zeggen: „*het gesigt van nieuwe scheepen moet haar in die vreesse houden, soo wel als de presenten dienen, om haar vrindschap te conserveren.*”

Doch goede raad baatte weinig. Schrijver ontscheepte de medegebrachte geschenken, loste weder vele slaven en vernieuwde het tractaat, dat zelfs met eenige artikelen vermeerderd werd, waarin o. a. voorkwam, dat zelfs de Oost-Indische schepen, die volgens het oordeel van Schrijver hun vrijgeleide op de trompen hunner stukken voerden, ter vermindering van een geval als onlangs had plaats gegrepen, voortaan steeds met Turksche passen zouden varen.¹⁾

Hier zou nu eene opsomming van tamelijk onbeduidende zeetochten moeten volgen, die men der vermelding blijkbaar zoo weinig waardig achtte, dat het doorlezen van de gedrukte maandberichten van dien tijd onwillekeurig den twijfel zou doen rijzen, of de Republiek wel eenige gemeenschap met de zee had, bijaldien er geen sprake ware geweest van duizenden binnengekomen koopvaarders, van rijke ladingen, rechtstreeks uit Indië aangevoerd, van een aanzienlijk getal haringbuizen en walvischvaarders, die in de Republiek te huis behoorden. Al wat gedaan werd om dien nationalen rijkdom te beschermen en de eer van den staat op te houden, bepaalde zich tot de uitrusting van enkele oorlogsschepen door de Admiraliteiten van Amsterdam en de Maas. Zij waren echter noch groot, noch talrijk genoeg om ontzag in te boezemen. Is het wonder, dat de Republiek in de schatting van Algerijnen en anderen hoe langer hoe meer daalde?

Eene mogendheid toch, die prijs stelt op hare onafhankelijkheid, kan alle maatregelen van zelfverdediging niet straffeloos veronachtzamen. Zonder een hard woord te bezigen, dat om der

1) *Iets over de inrichting dier Turksche passen vindt men in de Europische Mercurius voor 1750, 1^e stuk, p. 162.*

gevolgen wil hier niet misplaatst zou wezen, kan men een dergelijk verzuim, op zijn zachtst genomen, als eene kwalijk begrepen en bovendien zeer gevaarlijke zuinigheid aanmerken. Hoe zal men den tijd vinden, om zich bij eenig nakend gevaar het benoodigde materieel en een geoefend personeel te verschaffen; waar de gelden, om alles te gelijk en onder den drang der omstandigheden, zelfs ten duurste te bekostigen? Op den rand des verderfs, waar eendracht en bezadigdheid den veegen staat misschien nog kunnen redden, verliest de menigte, uit haren sluimer opgeschrikt, niet zelden het vertrouwen op hare zorgeloze leidlieden. En wat dan? Hierop hadden de gebeurtenissen van 1672 een antwoord gegeven. Thans was de misslag grooter, daar en zee- en landmacht in ellendigen staat verkeerden. Waren de gevolgen minder ernstig, zoo had men dit slechts aan de mindere felheid van den schok te danken.

Terwijl vele regenten en inwoners der Republiek er slechts op uit waren, om 's lands uitgaven te bekrimpen en hun bijzonder vermogen uit te breiden, zelfs door middelen, die vaak den toets eener strenge eerlijkheid niet konden doorstaan, begonnen zich duistere stippen aan den staatkundigen horizon te vertoonen. Bij alle vroegere geschillen, ofschoon dikwijls luide besproken, had de Republiek eene doorgaans zeer voordeelige onzijdigheid bewaard. Maar kort nadat zij in 1739 het afgeloopen Tractaat van Marine met Frankrijk had vernieuwd, doemden eensklaps van verschillende kanten eene reeks van gevaren op. Groot-Brittanje geraakte in oorlog met Spanje, hetgeen beide noopte een nauwkeurig toezicht te houden op de lading van Nederlandsche schepen. Nagenoeg terzelfder tijd begon Denemarken onze talrijke walvischvaarders in de Noordelijke IJszee te bemoeielijken, bewerende dat zij een verboden handel dreven op Deensch gebied en te dicht bij de kusten hiervan vischten. Een en ander leidde tot de uitrusting van twaalf schepen, waarvan er twee tot bescherming der visscherij en de overige tot diensten in de Middellandsche Zee, tot een tocht naar Curaçao en tot het geleiden der Oost-Indische retourschepen gebruikt werden. Ook vertrokken in 1742 en 1743 kleine eskaders naar de Oostzee, waar Zweden, gelijk vroeger gezegd is, in strijd met de tractaten, het aantal goederen van contrabande pookde uit te breiden.

Dreigender was het onweder, dat inmiddels uit het zuiden kwam opzetten, nadat Keizer Karel VI in 1740 was overleden. Wel verre van de rechten zijner dochter Maria Theresia te erkennen, zooals de geraadpleegde mogendheden, met uitzondering van Beijeren, allen hadden beloofd, vielen de meeste haar onder verschillende voorwendsels aan. Alleen de Republiek en Groot-Brittanje bleven getrouw aan de verplichtingen, hun door het Weener tractaat van 1731 opgelegd. Om echter niet al te zeer in de zaak betrokken te worden, ondersteunden de Staten-Generaal de Koningin van Hongarije, gelijk Maria Theresia naar het grootste harer erflanden werd genoemd, aanvankelijk slechts met geld en troepen, zonder een harer vijanden den oorlog te verklaren. Zij slaagden er in, hunne beloften zoodoende vrij wel te houden en nochtans buiten het eigenlijke geschil te blijven, ofschoon velen hier te lande op meer doortastende maatregelen aandrongen. Om de voor- en nadeelen hiervan te betoogen, verscheen eene menigte vlugschriften, waarvan er een getiteld: *„Hollandsch waterzootje, strekkende tot een tegen-geregt aan een Spaansche ogliopodrido, opgedischt in Fransche schotels, door een Napelschen kok met een lang mes,“* naar het heette gedrukt *„in 't Malle schip, onlangs gezonken voor Zaandam.“*

Het behelst een inderdaad zeer geestig pleidooi voor het meer nadrukkelijk ondersteunen der Koningin van Hongarije. De geuite wensch bleef niet lang onvervuld; want de Republiek werd in 1744 werkelijk meer in de gebeurtenissen betrokken. Hare houding leverde echter een

doorslaand bewijs, dat vele raadgevers op het papier, dweepende met een verleden, dat reeds lang tot de geschiedenis behoorde, zich zelve te weinig rekenschap hadden gevraagd van het tegenwoordige.

Groot-Brittanje, sedert 1739 in oorlog met Spanje, was als bondgenoot van Maria Theresia in allerlei vijandelijkheden geraakt met Frankrijk, hetwelk als bondgenoot van Beijeren der genoemde vorstin veel afbreuk had gedaan eer het den 26sten April 1744 haar den oorlog verklaarde. Inmiddels poogde het den Koning van Groot-Brittanje in diens eigen rijk te bemoeielijken door aan Karel Eduard, den zoon van den Pretendent, de middelen tot eene landing in Schotland te verschaffen. Nauwelijks had Koning George II bij geruchte iets hiervan gehoord, of hij liet in Februari 1744, op grond der tractaten van 1678 en 1716, aan de Staten-Generaal 6000 man troepen en voorloopig eenige schepen vragen. Het eerste gedeelte van het verzoek werd aanstonds ingewilligd.

Wat het zenden van schepen, zelfs tot het konvooiereen der troepen betrof, lieten de Staten zich met de grootste voorzichtigheid uit. Zij beloofden eerst eens te informeeren, of er ook gereed lagen, hetgeen zij ten zeerste betwijfelden. Dit was niet zonder reden, omdat zij de zeemacht in de laatste jaren bijna geheel uit het oog hadden verloren. Wilde men het verzuim nog eenigermate herstellen, dan moesten alle autoriteiten de handen ineenslaan en zich met ijver aan het werk zetten. Doch wel verre van nu een voorbeeld te geven, begonnen de Staten-Generaal te debatteren, met uitnoodiging aan de Admiraliteiten zulks insgelijks te doen, opdat hunne Gedeputeerden dan konden visiteeren en examineeren, en ten laatste rapport uitbrengen. Holland, dat op meer spoed aandrong, lokte ondertusschen een schrijven van de Staten-Generaal aan de provinciën uit, om deze tot het in willigen en afbetalen van nagenoeg 2¹/₂ millioen gld. op te wekken. Van deze som, in 1741 ten behoeve der zeemacht aangevraagd, was alleen door Holland 850.000 gld. voldaan. Met zeker pathos verklaarden de Staten-Generaal, dat zij zich niet zonder aandoening konden voorstellen, aan welk gevaar het land met zijne uitgestrekte kusten en vele havens bloot stond, nu er geene schepen waren om het te verdedigen. Doch het gaf niet veel. Eerst nadat er voorloopig 400.000 gld. bij wijze van leening uit andere fondsen was beschikbaar gesteld, begonnen de Admiraliteiten eenige aanstalten te maken.

Karel Eduard kon, wegens de sterkte der Engelsche vloot, zijn plan niet volvoeren. Nochtans maakten het geschrijf en gepraat over de hem verleende hulp den toestand meer gespannen. Zelfs kwam het eerlang tusschen Frankrijk en Groot-Brittanje tot eene volslagen vredebreuk. Te midden van al de beraadslagingen hier te lande, vroeg Koning George II, behalve de gezonden troepen, twintig linesschepen, welke de Staten-Generaal hem toezeiden, er bij voegende dat zij voorloopig bereids de noodige bevelen hadden gegeven. Wat de vrucht was van die wijze voorzorg en van allen bedenkelijken ijver en spoed, waarmede de Admiraliteiten te werk moesten gaan, zal blijken.

Reeds bij voorraad was een langwijlig debat aangevangen over den staat der zeemacht. Welk een overvloed van stof kreeg men nu eensklaps! De Republiek bezat toch nog wel een dertigtal bruikbare oorlogsschepen van 44 tot 90 stukken; maar noch geld om die uit te rusten, noch volk om die te bemannen, noch vlagofficieren om die te commandeeren. Een voorstel, kort na den vrede van Utrecht gedaan, om het getal der laatsten, evenals voor 1665, te beperken, was niet onaannemelijk geweest. Doch in plaats van een klein kader voltallig te houden, had men hen bijna geheel laten uitsterven. Holland, voorheen niet zelden in het bezit van negen vlagofficieren telde er thans één. Het was de Schout-bij-nacht Grave, een man van drie en zeventig jaren, waarvan hij gedurende twee en twintig zijn tegenwoordigen rang bekleedde. Van de drie vlagofficieren, in Zeeland aanwezig, was de Luitenant-Admiraal Ockerse te oud en de Schout-

bij-nacht Grindet te doof om dienst te doen, waarvoor alleen de Vice-Admiraal Wiltschut in aanmerking kon komen.

Onder den drang der omstandigheden maakten velen eene schoone promotie; want de Staten van Holland en West-Friesland benoemden den 8sten Mei den bejaarden Schout-bij-nacht Grave tot Luitenant-Admiraal bij de Maas en den nagenoeg zeventigjarigen Kapitein Taelman tot dezelfde waardigheid bij het Collegie van Amsterdam. Bij dezelfde Collegiën stelden zij aan tot Vice-Admiraals de kapiteins 't Hooft en Schrijver en tot Schout-bij-nachts de kapiteins Hoogeveen en Reynst. Acht dagen later besloten de Staten-Generaal, dat de Luitenant-Admiraal Grave het eskader zou commandeeren, waarop ook drie of vier andere vlagofficieren zouden dienen. Zij vonden dit getal wel wat groot, doch lieten het er bij, omdat het bezwaar zou opleveren anderen met de uitrusting der schepen te belasten, die aan de benoemde vlagofficieren vóór hunne bevordering was opgedragen. Alleen de Luitenant-Admiraal moest worden vervangen, bijaldien het niet bleek, dat Engeland het opperbevel aan een officier van denzelfden of hooger rang had verleend.

Minder gemakkelijk kreeg men het benoodigde geld en volk. „*Tot vervelens toe,*” moesten de Staten-Generaal, volgens hun eigen zeggen, altijd op hetzelfde aanbeeld slaan. Met betrekking tot de gemelde som, was men, na veel schrijven en redeneeren, twee jaren later nog precies even ver. Geen wonder, dat het gereed maken der beloofde schepen slechts tragelijk voortging; te meer, dewijl er gebrek was aan bevaren volk en wel voornamelijk aan onderofficieren. Men zocht de laatsten tot in Denemarken, van waar een twintigtal konstapels werden ontboden, en plaatste tot aanvulling der bemanning zelfs tuchthuisboeven op 's lands schepen. Zeker een slecht middel om den militairen geest, onder alle rangen zoo hoog noodig, op te wekken en aan te kweeken!

Den 6^{den} Augustus 1744 kwam de Luitenant-Admiraal Grave met de *Haarlem* (76) en nog zeven andere schepen te Spithead, waar een Britsch eskader lag, onder den Admiraal Balchen. Deze ontving de onzen zeer voorkomend. Met blijkbare opgetogenheid teekende Grave in zijn journaal aan, dat Balchen hem de eerste visite bracht, hetgeen tot dusverre nooit was gebeurd; dat de Britsche opperbevelhebber hem eerst op den valreep en daarna in de kajuit om den hals vloog, over welke groote eer hij zich maar niet genoeg kon verbazen. Hij beantwoordde het bezoek, kreeg de noodige orders voor de nakomende schepen en zond eenige brieven af, onder welke een aan Lord Carteret, waarin hij „*op wiskundige wijze aantoonde, om welke reedenen, onmogelijk eerder met het schip Haarlem te Spithead had kunnen komen.*”

Twee dagen na zijne aankomst, zeilde Grave, vereenigd met de Britsche vloot onder Balchen, naar de bocht van Frankrijk, waarbij aanvankelijk alles naar wensch ging. Zelfs waren de onzen betrekkelijk gelukkig, toen zij den 23sten Augustus Fransche schepen in 't zicht kregen, waarop jacht werd gemaakt; want de Vice-Admiraal 't Hooft veroverde de *Sirène* en Kapitein Frensel de *Monarque*. Vier door de Britten gemaakte prijzen werden opgezonden met de *Hampton-Court*, en de beide Nederlandsche met de *Beekvliet*, omdat deze bodem, gevoerd door Kapitein van der Ster, volgens de meening van Balchen, „*zoo een slegt zeylder was en de gecombineerde vloot meer ophielt, dan daarbij dienst deed.*”

Doch nu begon het verdriet. Evenals Kapitein Petersen, die wegens het aantal zieken, met de *Middelburg* zich niet bij het eskader had kunnen voegen, openbaarden zich thans ziekten aan boord der schepen van Grave. Deze vond het uit dien hoofde geraden, den 7^{den} September den Vice-Admiraal Schrijver met de *Damiate* (64), de *Assendelft* (54) en de *Edam* (54) te detacheren, om zich op de Taag te gaan ververschen. Dit was hoog noodig, daar het getal zieken van den Vice-Admiraal, kort te voren reeds 80, bij zijne komst op de rivier van Lissabon niet minder dan 95 bedroeg, wier lot volgens hun bevelhebber zeer te beklagen was. Balchen

keurde het opzenden dier schepen nochtans af, bewerende, dat hij zulks niet zou doen, al waren er honderd zieken aan boord. Dit zal vermoedelijk wel eene uiting van misnoegen geweest zijn over de onbeduidendheid, waartoe het Nederlandsche eskader hierdoor verviel, terwijl er wellicht in de Spaansche Zee nog iets te doen zou wezen. De vier overgebleven schepen, waarvan er drie eene vlag voerden, geleken, om de woorden eens lateren dichters te bezigen, bijna eene spotprint op zich zelven. Moest het den Britten niet in het oog vallen, tot welk een laag peil de eenmaal schoone zeemacht hunner vroegere mededingster was gedaald? Dat men van het eskader, volgens sommigen alleen voor het Kanaal bestemd, wat veel had gevergd, is eene belachelijke uitvlucht; want de reis was noch ver, noch van langen duur. Immers kwam de vloot slechts tot bij de straat van Gibraltar, om een konvooi te dekken. Op haren terugtocht had zij echter tot den 6^{den} October met stilte en tegenwind te kampen, en kreeg zij vervolgens „*een brave stoker uyt den Z. Z. W.*,” die later tot een vliedenden storm overging, welke veel schade aanrichtte. Maar dit stonden de Nederlandsche schepen gelukkig door; want Grave kwam den 19^{den} met de *Haarlem* (76), de *Dordrecht* (54), de *Delft* (54) en de *Leeuwenhorst* (54) behouden te Spithead. De Engelschen leden meer; zelfs was de *Victory*, het vlaggeschip van Balchen, met de gansche equipage spoorloos verdwenen. Men weet die ramp aan de slechte constructie van het schip, waarover in die dagen veel geklaagd werd. Naar de meening van Grave was het schip van Balchen veeleer gezonken of omgeslagen dan gestrand. Later gaf het den Nederlandschen bevelhebber aanleiding om op de slechte uitrusting van zijn eigen schip te wijzen. Gaarne wenschte hij dezelfde gevaren nog eens te loopen „*mits conditie,*” zoo schreef hij, „*dat aan mij gesonden wierden alle de leveranciers, die met haar weeten ondeugend hout, ijzer, hennip, zeildoek ofte iets diergelijks aan de admiraliteyten leeveren. — Ik sal haar alle voor niet de kost geeven, om dan het plaizier te hebben van op mijn gemak gezeeten in een hooge armstoel, haarlieden te sien op haare kniën vallen,*” enz. Hij verzekerde ten slotte, dat hij die heeren zuiverder terug zou brengen, dan wanneer zij drie jaren in het vagevuur gelegen hadden.

Niet minder ernstig wees de Nederlandsche bevelhebber op de nooddrift van zijn scheepsvolk, dat naakt en bloot was en bijna niets aan het lijf had, om het tegen harde winden en zware regenbuien te beschermen. Zeker klonk dit, met het oog op de vele zieken, nog al bedenkelijk. Tegenover die bezwaren komt de ijdelheid, welke in de brieven van den bevelhebber doorstraalt, te sterker uit. Had de eerste bejegening zijne verwachting overtroffen, den 16^{den} November schreef hij: „*ik word overal met veel distinctie ontfangen, en meer eer aangedaan, dan mijn toekomst. Ik geloof dat hetselve veroorzaakt is, dat den heer Envoyé Trevor mijn character een weinig aan het Engelsche Hoff heeft doen kennen.*” En verder: „*soo dat nu hier meer authoriteyt en pouvoir heb, als weet ooyt een Luitenant-Admiraal van Holland gegeven te zijn, — en worde op mijn wenk gedient.*”

Jammer dat er, te midden van al die glorie, ook gewaagd moest worden van de *Beekvliet*, die 67 zieken, 7 dooden en 36 man te weinig aan boord had. Kapitein van der Ster, met dien bodem naar het vaderland gezonden, viel den 4^{den} December te Texel binnen, na twee ankers en drie touwen verloren te hebben. Zijn lek en onbezeild schip telde slechts 80 gezonde matrozen.

Inmiddels kwamen andere schepen gereed, die zich evenals de drie uit Portugal bij het eskader voegden, dat eindelijk den 31sten Januari 1745 door de komst van de *Prins Friso*, Kapitein Prigge, en de *Vriesland*, Kapitein Lincklaen, voltallig werd. Maar thans begonnen zich kwalen van ernstiger aard dan al het genoemde op 's lands schepen te openbaren, namelijk oneenigheid tusschen de bevelhebbers en gebrek aan discipline.

Nadat de Schout-bij-nacht Reynst, zelfs buiten de voorkennis der Staten-Generaal, in November was teruggeroepen, verzocht de Vice-Admiraal Schrijver hetzelfde, en wel als eene groote gunst. Hij kon het met zijn chef niet vinden, van wiens te groote inschikkelijkheid jegens de Engelschen hij een donker gekleurd tafereel ophing. Het verschil liep eerst over het straffeloos deserteeren en het opeischen van Engelsche matrozen in Nederlandschen dienst, die op één schip wel ten getale van honderd werden aangetroffen. De voorschriften, den Engelschen dienaangaande met betrekking tot vreemde schepen gegeven, kwamen volgens de meening van Schrijver niet te pas, nu de Nederlanders als auxiliairen dienden en als zoodanig de Engelsche koningsgeus voerden. Hij weet alles aan de houding van den Luitenant-Admiraal, die hem ten slotte van een dispuut hierover zelfs geantwoord had: „*ik moey mij met geen rusie*” en daarentegen zijn hof maakte door onmogelijke dingen te ordonneeren, gelijk er alles behalve vleierend werd bijgevoegd „*uyt groote vreesse van het verwagte present voor de heroique gedaane dienst geen vijftig pond Sterlings vermindert werdt.*” Met de handhaving der krijgstucht was het bitter gesteld, omdat men de Engelsche matrozen, die zich vele impertinentiën veroorloofden, moest ontzien en dan andere niet voor hetzelfde kon straffen. Schrijver voegde er ter loops bij „*dat de jonge officieren meer in de vrijmetzelaarsvergaderinge en processiën over straadt met schortsvel en troffel pronkten, als op haare schepen in den dienst van 't landt.*” Van deze philippica, vervat in een schrijven aan den Griffier der Staten-Generaal van 28 Januari 1745, zond hij den 4^{den} Februari een duplicaat, bij een nader schrijven nogmaals op de slechte tucht wijzende, waarvan de officieren het voorbeeld gaven, door hunne veelvuldige en te langdurige bezoeken, waarbij „*zij haar met malkander soodanig dronken drincken, dat zij geen geschreeven ordres kunnen leezen,*” hetgeen verregaande ongeregeldheden na zich sleepte. Na op den stank gewezen te hebben, die tot groot nadeel der gezondheid oprees uit het stilstaande water onder in het schip, dat niet kon worden uitgedrukt, riep de Vice-Admiraal heftig uit: „*het is meer als hoog tijd, om het politique masqué af te nemen, en klaare significante taal te spreken.*” Hij scheen echter te vreezen, dat men den Luitenant-Admiraal over eene betere inrichting der schepen zou raadplegen, doch stelde zich hierover gerust, door op te merken: „*Edog! ik wil gelooven, dat dien heer met zijn schrijven sig soo wel bekend gemaakt heeft, dat het geen ingressi sal vinden bij de regenten tot verandering van de scheepsbouw, alsoo er dat maar aan mankeeren soude, om de zeemagt van de Republicq in alles te ruineeren.*”

Aan al dat spektakel op 's lands eskader, waar volgens Schrijver de eene disordre op de andere volgde, schoon een brief van Grave dienaangaande niets meldt, moest een einde komen; vooral toen anderen de zienswijze van den driftigen Vice-Admiraal begonnen te deelen. Op de lijst van diens grieven tegen den opperbevelhebber, onder wien hij zich schaamde als vlagofficier te dienen, stond volgens een schrijven van den 8sten Februari 1745 ook een feit, dat velen af keurden, hierin bestaande, „*dat den heer Admiraal Grave desselfs schip Haarlem uyt deese haven heeft laten zeylen na de rhee van Spithhead, alwaar Sijn Edele Gestrenge met de Admiraelsvlag van de Republicq fungeerd, als de tweede persoon onder de vice-admiraal Stuard, hebbende aen sijn Capt. Idsinga geordonneert sig ten eenenmaal te reguleeren naar en te volgen alle de bewegingen van gemelden vice-admiraal Stuard, so in 't afschieten van de wagt, het ontfangen van saluten, het droogen van zeylen, het heyssen en stryken van stenge en rhaas, het heyssen en stryken van vlag en geus, en verder in alles wat komt voor te vallen.*” Bij het uiten dezer klacht stond Schrijver niet alleen; want de Staten-Generaal ontvingen weldra een brief van den 11^{den} Februari, waarin Schrijver en de Vice-Admiraal 't Hooft hunne bezwaren inbrachten tegen de ondergeschikte rol, die hun bevelhebber, ondanks al hunne verzoeken, sedert den 29sten Januari voor lief nam. In een anderen brief van denzelfden datum klaagde

echter de Luitenant-Admiraal zelf over Schrijver, met verzoek om nader gehoord te worden. In de eerste beschuldiging van Schrijver, waarbij deze zich beriep op het meer voegzaam gedrag door een Britschen commandeur op de Taag jegens hem gehouden, op hetgeen vroeger Almonde had gedaan en op de voorwaardelijke aanstelling van Grave was blijkbaar iets overdrevens, vooral omdat het gemelde niet toepasselijk was op eene Britsche haven of reede. Immers hadden de Staten-Generaal zelven, reeds lang geleden, met betrekking hiertoe een besluit genomen. Zonder te gewagen van de andere grieven, hielden zij thans den Luitenant-Admiraal de hand boven het hoofd door te antwoorden, dat zij vroeger aan hunne vlagofficieren hadden gelast de wacht op de reeden van den Koning van Groot-Brittanje niet op en af te schieten, voor dat de tegenwoordig zijnde schepen van Zijne Majesteit dit hadden gedaan. Zij stelden dus hun Luitenant-Admiraal in het gelijk, ofschoon tevens verklarende, dat zij den ijver zijner beschuldigers voor de eer van 's lands vlag op zich zelf niet konden misprijzen. Hiermede was echter niet alles geschikt. Schrijver bleef aanhouden op zijne terugroeping, in een brief van den 8sten Maart, wijzende op het aantal zieken, dat eenmaal tot 181 was geklommen. Anderen begonnen den dienst insgelijks verdrietig te vinden, terwijl velen hier te lande in den waan verkeerden, dat het beste gedeelte van 's lands zeemacht geheel in het belang eener vreemde mogendheid werd gebruikt. Dit bewoog de Staten-Generaal eene onderhandeling aan te knopen met het Britsche hof, over de terugzending van de helft van het eskader. Dien ten gevolge riepen zij eerlang Grave en Schrijver met de helft der schepen terug, voor zoover deze niet reeds in de Nederlandsche havens lagen.

Met de tien schepen, die nog in Engeland bleven onder den Vice-Admiraal 't Hooft, verrichtte deze in den loop van 1745 nog eenige diensten, welke niet belangrijk waren, vooral omdat de meeste schepen, zooals de genoemde vlagofficier den 31sten Mei aan de Staten-Generaal berichtte, aanzienlijke reparatiën moesten ondergaan, eer dat zij in zee konden steken. Bij herhaling moesten de Engelschen op het proviandeeren dier bodems aandringen. De Admiraliteiten van het Noorder-Kwartier van Friesland verklaarden zich echter niet bij machte dit voor een jaar te doen; de laatste verzocht, dat hare schepen, de *Prins Friso* en de *Vriesland*, liever teruggeroepen mochten worden. De *Friso* werd later in Engeland gesuppleerd. Met de *Assendelft*, welks bevelhebber dagelijks maar het noodige aan wal kocht, zag het er slim uit, toen het groot want moest worden vernieuwd. Aan sommige bodems was zooveel te herstellen, dat de Engelschen tegen hunne opneming in de dokken bezwaar maakten. Uit dien hoofde werd de *Vriesland*, die wel vijf maanden zou moeten timmeren en daarenboven 70 zieken aan boord had, huiswaarts gezonden. In November riepen de Staten-Generaal eerst de *Brederode* en de *Tholen*, en daarna het overblijfsel van hun eskader terug. Dit viel den 27sten December te Hellevoet binnen, terwijl de inval van Karel Eduard, den Britten niet geringe bezorgdheid inboezemde. De Republiek, die er nogmaals 6000 man heenzond en later ook weder eenige schepen beschikbaar stelde, verleende haren bondgenoot dus een steun van weinig beteekenis. Het was een gevolg van de verwaarloozing der zeemacht, waarop de Staten-Generaal sedert twee jaren hadden gewezen. Wat zij echter vertelden van het geheel wegraken van 's lands vloot, van eene verwaarloozing buiten exempel, van de eer en glorie der natie, van de defensie en het welvaren van den staat: het was alles aan eens dooven mans deur geklopt. Met uitzondering van Holland en Zeeland, konden of wilden de provinciën niets doen, ter uitvoering van de plannen der Generaliteit. Hierdoor verviel alles dermate, dat de Republiek eerlang zelfs niet bij machte was hare eigen stroomen en kusten te beveiligen.

HOOFDSTUK II.

De Republiek in 1747 door Lodewijk XV wakker geschud, — Maatregelen tot bescherming van Zeeland, — Engelsche hulp, — Verheffing van Willem IV tot Erfstadhouder, — 's Lands zeemacht op de Schelde, — Wat den Vice-Admiraal Schrijver te Lissabon wedervoer, — Vrede te Aken in 1748. — 's Prinsen veelomvattende plannen, — Zijn dood in 1751.

Roemloos dreigde de Republiek der Vereenigde Nederlanden te vallen, toen de Franschen, bij het voortzetten van den oorlog, in 1746 hare grenzen naderden. Thans was het niet de hevigheid van den aanval, gepaard met binnenlandsche verdeeldheid, die haar evenals in 1672 op den rand des verderfs bracht. Geen machtig bondgenootschap tastte haar van onderscheiden kanten aan, maar een zwak vorst, die over een uitgeput rijk den schepter zwaaide. Daarentegen kon zij zelve op vermogende hulp rekenen en was de scherpe tegenstelling der binnenlandsche partijen, sedert den vrede van Utrecht, merkelyk weggenomen door beider gemeenschappelyk streven naar rust. Geen spoor van die maatregelen tot beteugeling van den volksgeest, zoo als tijdens het eerste stadhouderlooze bewind. Men ging de Oranjegezindheid der menigte, die hare hoop op den Stadhouder van Friesland en diens geslacht had gesteld, een weinig te keer zonder haar te onderdrukken. Gelderland had hem reeds in 1722 de stadhouderlyke waardigheid opgedragen. De bovendrijvende partij in Holland en Zeeland had in 1734 's Prinsen huwelyk met eene dochter van den Koning van Engeland wat bedenkellyk gevonden. De Staten van Zeeland waren uit dien hoofde, tot vermindering van 's Prinsen invloed, zelfs overgegaan tot de vernietiging van het Marquisaat van Vlissingen en Veere, dat hem uit de nalatenschap van Willem III was toegewezen. Maar hiertegenover staat het luidruchtig vreugdebetoon, hetwelk den jonggehuwden in Holland en Zeeland ongehinderd te beurt viel. Zelfs begaf de Prinses zich naar 's Gravenhage, om hare eerste bevalling af te wachten, en werd het kind, dat kort na de geboorte overleed, in den vorstelijken grafkelder te Delft bijgezet. Bij deze en andere gelegenheden kon de menigte ongestoord van hare gehechtheid aan het stamhuis doen blyken. Telken jare, bij de viering van den eersten Mei, werden onder de oogen der hooge regeering, in hare residentie, ook ten behoeve van den geliefden Oranjetelg openlyk de ondubbelzinnigste wenschen geuit. Hoe geheel anders, dan in 1672 ! Thans kon men niet zeggen, dat de Oranjepartij reden tot verbittering had; omgekeerd, werden ook hare tegenstanders minder gedreven door staatkundigen hartstocht, dan wel door eene kleingeestige vrees om het verkregen gezag en de hieraan verbonden voordeelen te verliezen. Met dergelyke bijoogmerken hadden velen het algemeen welzijn veronachtzaamd. De laakbare onverschilligheid met betrekking tot 's lands verdediging komt te sterker uit, indien men let op de algemeen heerschende welvaart, ofschoon niet alle bronnen meer even rijkelyk vloeiden als weleer. In weerwil hiervan en van de toenemende weelde, groeide het maatschappelyk vermogen der Republiek voortdurend aan. Nergens was zulk een overvloed van kapitaal te vinden, dat in handelondernemingen, alsmede in binnen- en buitenlandsche fondsen was belegd. Te gelyk met den meer in zwang gekomen geldhandel, wierpen vele takken van industrie, vooral die, welke met de zeevaart in verband stonden, aanzienlyke winsten af. De Oost-Indische Compagnie had nog onlangs goede jaren beleefd. Te Amsterdam waren in 1740 en 1741 meer dan drie duizend schepen binnengekomen. Omstreeks honderd en vijftig schepen werden ter walvischvangst, omstreeks twee honderd buizen ter haringvangst gebezigd. De Republiek had dus werkellyk veel te verliezen, dat andere staten haar benijdden; en toch stond zij op het punt een politieken zelfmoord te begaan door met alle schatten, die regenten en andere bewoners jaarlyks opstapelden, niet voldoende te zorgen voor die

middelen, welke haar de eenmaal duur gekochte onafhankelijkheid en het rustig genot van den verkregen rijkdom moesten verzekeren.

De nijpende geldverlegenheid der meeste regeeringslichamen, in niet geringe mate verergerd door het omslachtige en kostbare der staatshuishouding, was eene der hoofdoorzaken van de beklagenswaardige rol, welke de Republiek in de laatste jaren had gespeeld. Hare regenten bezaten te veel eergevoel om zich geheel aan de zaak te onttrekken en te veel vrees voor de gevolgen om er zich rechtstreeks in te mengen. Uit dien hoofde poogden zij de vriendschaps betrekkingen met Frankrijk te onderhouden, terwijl zij de vijanden van dit rijk met geld, volk en schepen dermate ondersteunden, dat zij volgens hunne eigen verklaring in openbaren oorlog weinig meer konden doen. Met reden merkte dan ook de schrijver van het vroeger gemelde „*Hollandsch waterzootje*” aan, dat zulk een zenden van hulp troepen weinig meer verschilde van een oorlog „*dan eene zieke vrouw van een krank wijf.*” Doch juist die weifelende houding, welke bovendien menigen koopman verlokte tot een handel, waarvan de rechtmatigheid niet boven allen twijfel verheven was, bracht de Republiek in ongelegenheid met alle partijen. Spanje en Engeland hielden hare koopvaarders aan. Frankrijk, welks schepen door eenig misverstand in 1744 een Nederlandsch konvooi hadden aangetast, ontzag de Nederlandsche kustzee niet, welker vrijheid een klein Engelsch schip op nog ergerlijker wijze schond. Dit was zelfs eene der redenen, waarom de Staten-Generaal, zooals hiervoor is gezegd, in 1745 de helft van het auxiliaire eskader terugriepen.

Sedert dat tijdstip begon het oorlogsgevaar meer en meer te naderen. De steden, kasteelen, schansen en bolwerken der Zuidelijke Nederlanden gingen verloren, als waren het papieren woningen met houten mannetjes bezet. De vurig gewenschte barrière, eene vrucht van ons aandeel in den Spaanschen successie-oorlog, beantwoordde dus geenszins aan de verwachting. Maar dit was niet het eenige, waardoor Lodewijk XV de Republiek verontrustte. Gebelgd, omdat de Staten weigerden zijne kapers met de gemaakte prijzen in hunne havens te ontvangen en omdat zij troepen, die bij de overgave van Doornik en Dendermonde beloofd hadden binnen zekeren tijd niet tegen de Franschen te vechten, ter bestrijding van Karel Eduard naar Engeland zonden, schorste hij den laatsten December 1745 het in 1739 vernieuwde handelstractaat.

Van het besluit der Staten-Generaal om in 1746 voorloopig 23 schepen uit te rusten kwam niets, dewijl eene hiertoe benoodigde som van ruim twee millioen gld. niet te vinden was. De regeering vergenoegde zich met een paar kleine vaartuigen, als auxiliaire schepen, onder Oostenrijksche vlag op de Schelde te leggen, welk getal zij later, toen het gevaar dreigender werd, tot twaalf vermeerderde. Deze bodems, die tevens Zeeland konden dekken, bleven den ganschen winter in dienst. Overigens had men het niet verder kunnen brengen, dan tot het uitrusten van een drietal oorlogsschepen. Er bestond zelfs weinig kans, dat het in 1747 beter zou gaan, omdat men op de gewone langwijlige manier slechts over het vinden der kosten bleef voortspelen. Een bevel der Staten-Generaal om de noodige toebereidselen te maken in de zeeplaatsen, vonden de afgevaardigden van Friesland wel wat „*precipitant.*” Toch gold het voornamelijk eene petitie van 1741, waarin Friesland ten halve, en Groningen, na verloop van vijf jaren, volstrekt niet had toegestemd.

Te Amsterdam, Hoorn en Rotterdam, begon men in het voorjaar van 1747 werkelijk eenige bodems uit te rusten. Doch in weerwil van allen herhaalden aandrang ging het uiterst langzaam. De Staten-Generaal, die het ernstige van den toestand niet schenen te beseffen, treuzelden in hunne vergadering van den 10^{den} Maart nog over een grauw paard, gezonden door den Dey van Algiers, hetwelk de Admiraliteit van het Noorder-Kwartier te Hoorn had laten „*opzetten*”, omdat het wegens een ongemak aan een der voorpooten niet vervoerd kon worden, en

waarmtrent zij zonder nadere informatiën geen besluit konden nemen, dewijl het niet duidelijk op de lijst der presenten voorkwam. En zoo ging het voort, totdat men den 17^{den} April de ontzettende tijding ontving, dat Lodewijk XV het grondgebied van den Staat niet langer kon ontzien.

Weldra bleek, dat hij, de daad bij het woord voegende, denzelfden dag zijne troepen Staats-Vlaanderen had laten binnenrukken. Of hij op zijn standpunt wijs handelde, door zodoende een einde te maken aan het weifelen der Republiek en deze geheel in de armen van Engeland te werpen, is te betwijfelen. Voor de Republiek zelve en hare bestuurders scheen het uur der vergelding geslagen. Met klimmende heftigheid was er reeds gewezen op het onverstand, de nalatigheid en de trouweloosheid van vele regenten. Men had de onlangs gevoerde onderhandelingen zelfs in een gedrukt stuk voorgesteld, als eene “ *Willige verkoopung der Republiek, voor contant geld, door der Staten Ambassadeur en den Raadpensionaris, als makelaars, namens hunne hooge principalen,*” op conditiën, die eene bittere spotternij behelsden op vele bestaande misbruiken.

Nu de Franschen werkelijk in Staats-Vlaanderen stonden, geraakte de bevolking van Zeeland, die zich onmiddellijk bedreigd waande, in rep en roer. Doch er verscheen spoedig eenige hulp tot geruststelling der gemoederen. De Staten-Generaal besloten den 19^{den} April de Admiraliteiten aan te sporen om de schepen, die tot dekking van Vlaanderen en Zeeland bestemd waren, met allen spoed en verdubbelden ijver in gereedheid te doen brengen, en de Collegiën tevens uit te noodigen om ten spoedigste Gecommitteerden naar 's Gravenhage te zenden, om met de Gedeputeerden der Staten-Generaal te overleggen wat in deze tijdsomstandigheden tot beveiliging der zeekusten verder kon en behoorde gedaan te worden. Twee dagen later ontvingen zij het antwoord uit Rotterdam, dat de Admiraliteit van de Maas de schepen, die in gereedheid bevonden werden, aanstonds zou doen uitloopen, en dat hare Gecommitteerden ten spoedigste naar den Haag zouden komen, waartoe de afwezige leden van het Collegie opgeroepen waren. Nadat de Staten-Generaal gelast hadden alles naar de Schelde te zenden, wat eenigszins bruikbaar was, kwam aldaar den 24sten April ook de Engelsche Commandeur Mitchell met enkele Britsche schepen, later door andere gevolgd. Eerlang waren, met inbegrip van sommige in Holland en Zeeland gehuurde, 24 schepen bijeen, waaronder zes of hoogstens tien Engelsche. Dit was vooreerst genoeg om den Franschen het oversteken der Schelde te beletten; want een ernstigen aanval van den zeekant behoefde men wegens het bondgenootschap met Groot-Brittanje, doch vooral wegens de volslagen onbeduidendheid der Fransche marine, niet te duchten. Zoo iets kon slechts opkomen in de ontstelde verbeelding eener verschrikte menigte, die in het begin van Mei zelfs de vischschuiten voor de Maas voor een talrijke Fransche vloot aanzag. De kustbevolking wapende zich in allerijl en het loopende gerucht maakte onder de burgerij van Rotterdam zulk een diepen indruk, dat zij zich slechts met moeite van het tegendeel liet overtuigen.

Het bevel over de Nederlandsche scheepsmacht op de Schelde, waar ook sommige groote oorlogsbodems lagen, baarde nog eenige moeielijkheid. De Staten-Generaal wilden het, als een blijk van vertrouwen, aan den Vice-Admiraal Schrijver opdragen. Doch hiertegen kwamen de Staten van Zeeland op, die het kader hunner provincie in 1746 voltallig gemaakt hadden door het benoemen van Wiltschut tot Luitenant-Admiraal, Imansz tot Vice-Admiraal en Sappius tot Schout-bij-nacht. Zij wenschten het bevel op hunne stroomen liever aan een hunner eigen vlagofficieren toevertrouwd te zien. Schrijver meende daarentegen niet onder den jongeren Vice-Admiraal van Zeeland te kunnen dienen. Om allen te bevredigen, verleenden de Staten-Generaal het bevel over de schepen binnengaats, vier dagen later, aan den Luitenant-Admiraal Wiltschut. Dit onderling gekibbel, op zulk een tijdstip, was zeker niet geschikt om den nationalen

overmoed van den Britschen commandeur wat te breidelen, die op de Schelde meer als opperbevelhebber, dan als auxiliair schijnt gehandeld te hebben.

Intusschen brachten de gebeurtenissen op de grenzen eene volslagen omwenteling in de Republiek zelve te weeg. Hoe verachtelijk vele regenten zich in de oogen der wereld hadden gemaakt: de kern der bevolking, de eigenlijke natie was niet ontaard. Uit een aantal vlugschriften blijkt, dat zij alles behalve blind was geweest voor de gebreken harer bestuurders en dat zij die alleen tamelijk geduldig had gedragen, zoolang er rust en eene zekere mate van algemeene welvaart heerschten. Nu echter de vijand het grondgebied van den staat betrad en de middelen ontbraken om zijn voortgang te stuiten, ontwaakte de volksgeest. In de verbijstering van het oogenblik, waande men overal verraad te zien en kon slechts één persoon vertrouwen inboezemen, namelijk het eminente hoofd, op wiens verheffing al meermalen ten duidelijkste was gezinspeeld. Daags na de komst van Mitchell op de Schelde, had de burgerij van Veere, andermaal het voorbeeld gevende, van den magistraat dier stad de verheffing van Willem Karel Hendrik Friso tot Stadhouderschap van Zeeland begeerd. Hetzelfde was in andere steden van dit gewest en ook van Holland geschied. Dien ten gevolge werd de genoemde vorst, die reeds in drie gewesten de stadhouderlijke waardigheid bezat, hiermede ook, gedurende de eerste dagen van Mei, in de vier overige bekleed, waarna de Staten-Generaal hem insgelijks het Stadhouderschap der Unie, met alle andere voorouderlijke titels opdroegen. Eerlang ontving de Prins, die sedert als Willem IV optrad, eene grootere macht, dan een zijner voorgangers ooit had bezeten, en werden zelfs al zijne waardigheden erfelijk verklaard, zoowel in de vrouwelijke, als in de mannelijke linie.

Overal waar hij zich na de aanvaarding van zijn ambt vertoonde, begroette de bevolking, die in hem bij voorbaat haren redder zag, hem met eereblijken en vreugdebetoon. Den 18^{den} Mei kwam hij in Zeeland, om er de verdedigingsmiddelen in oogenschouw te nemen en tevens met den Vice-Admiraal Schrijver en andere bevelhebbers te overleggen, wat verder ten behoeve der genoemde provincie moest worden gedaan. Van nu af kwam er meer orde en begon het vertrouwen te herleven. Behalve eenige Nederlandsche en Britsche schepen buitengaats, alsmede de kleine vaartuigen op nauwe plaatsen gestationneerd, vormden niet minder dan vijftig bodems eene keten bij den mond der Schelde. De meeste waren echter gehuurd en in der haast bemand, 's Prinsen verheffing en de levering van den derden man, die eerlang met de gebruikelijke uitzonderingen werd voorgeschreven, brachten hierin verbetering. Dit was, volgens het oordeel van Schrijver, hoog noodig; want schoon bij het aantal vaartuigen en stukken van zes en acht pond, dat in Zeeland voorhanden was, geenerlei vrees voor het behoud dier provincie behoefde te bestaan, zoo ried hij in een schrijven van 10 Juni 1747, eenige minder geschikte vaartuigen, als de huur om was, door andere te vervangen, en „*alle onbequame manschap, die in den beginne in de grootste schielykheyd syn aengenomen te congedieeren,*” te meer omdat zij „*tot hooge gagiën syn gehuurt, daar zij geen kleynen, ja sommigen niets waerdig syn.*” In een lateren brief aan den Stadhouders van den 25sten Juni, waarin de Vice-Admiraal vooral over het gehalte van het geschut klaagt, zoodat hem „*tot drie maalen toe de stukken van dat metaal om de ooren gesprongen*” waren en ten minste vier schepen van Amsterdam uit dien hoofde ongebruikt lagen, merkt hij wel scherp, doch niet zonder reden aan: „*Het was te wenschen dat de politique heeren, die de directie van militaire saaken in handen hebben, eens leerden, dat er alles van te voren weezen moet, om den dienst te kunnen doen.*”

Ten gevolge der genomen maatregelen, kon men in Juli twee schepen uitzenden om 164 Groenlandsvaarders af te halen, één om de haringvisscherij te beschermen, en vijf andere onder den Vice-Admiraal Schrijver om den Franschen in volle zee afbreuk te doen. Zonderling

genoeg, wilde men dit evenwel nog niet als eene daad van oorlog beschouwd hebben, daar Schrijver, die, wegens eene reparatie aan de *Boekenroode* (44), alleen met de *Edam* (54), de *Assendelft* (54), de *Burg van Leyden* (54) en de *Dordrecht* (46) zijn kruistocht volbracht, uitdrukkelijk bevel kreeg, slechts als auxiliair te handelen, in welke hoedanigheid hij nochtans een Fransch schip nam, waarover Lodewijk XV zich ernstig beklaagde. Zijne kapers en kruisers ontzagen nu den Nederlandschen eigendom volstrekt niet meer. Hunnerzijds moedigden ook de Staten de commissievaart aan, doch met weinig vrucht, en vernieuwden zij het plakkaat op de vreemde kapers, die binnen de tonnen werden gegrepen.

Ontegenzeggelijk verkeerde de Republiek, tusschen de oorlogvoerende partijen, in eene uiterst valsche positie, die zij te vergeefs poogde te bemantelen door een vloed van woorden. Te zwak en te weinig voorbereid om eenig gewicht in de schaal te kunnen leggen, hing zij ten eenen male van de goedwilligheid van vriend en vijand af. Groot-Brittanje steunde haar, door ook de Nederlandsche koopvaarders en visschers onder zijne hoede te nemen en door Mitchell met diens schepen maanden lang op de Schelde te laten. Fransche troepen rukten inmiddels, na het bezetten van Staats-Vlaanderen, op andere punten het gebied der Republiek binnen. Zij behaalden den 2^{den} Juli eenig voordeel in het open veld, bij Lafeld, en verrasten den 16^{den} September zelfs het sterke Bergen-op-Zoom. Voor den Stadhouders, meer regent dan krijgsman, was dit hoogst belemmerend. Nauwelijks had hij de eerste stappen gedaan om de berooide zaken wat te redden, of er rezen nieuwe klachten, gepaard met volksberoeringen, die onstuimiger werden, nu het bleek, dat zijne verheffing geen voldoende waarborg schonk tegen het voortdringen der Franschen.

Weinig kon de lofwaardige ijver van sommige Admiraliteitscollegiën baten, zoolang het geld, de ziel van alle krijgstoerusting, hun ontbrak. En er haperde bovendien aan 's lands zeemacht veel, dat zelfs met geld niet aanstonds te verbeteren was. Bij herhaling verklaarde de Vice-Admiraal Schrijver, volgens zijn verbaal, dat hij, wegens negentig zieken aan boord van de *Dordrecht* en honderd aan boord van de *Burg van Leijden*, eigenlijk met twee schepen en twee hospitalen kruiste. Voortdurend moest hij op allerlei zaken wijzen, die volstrekt niet in orde waren. Na zijne terugkomst, in het begin van October, werd hem gelast zich onmiddellijk tot een nieuwen tocht gereed te maken en onderwijl met andere vlagofficieren in Zeeland te beraadslagen over het beveiligen dezer provincie. Aldaar lagen op dit tijdstip, behalve de schepen van Mitchell, die nu en dan buitengaats kruisten, zes Nederlandsche oorlogsbodems van 40 tot 60 stukken met omstreeks zeventig kleinere. Het opperbevel hierover voerde de Luitenant-Admiraal Wiltschut, onder wien de Schout-bij-nacht Reynst sedert Juli de Hollandsche schepen commandeerde.

Onder de grootste ontberingen, bracht het personeel op de Schelde een recht verdrietigen winter door. In December telde men aan boord van de *Damiate* twintig dooden en niet minder dan honderd en zeventig zieken, wier verpleging groote zorg vereischte. Dewijl er in het gasthuis te Middelburg slechts zestig konden worden opgenomen, vroeg de Schout-bij-nacht Reynst een ledig schip, ten behoeve der overige. Al de bezwaren, die uit den gezondheids toestand van het volk en de gebrekkige uitrusting der schepen voortsporen, werden vermeerderd door veelvuldige stormen, eerlang gepaard met ijsgang. Van de schromelijke verwarring, hierdoor te weeg gebracht, levert het gebeurde met de *Oud-Teylingen* (44), waarvan sedert den 19^{den} November de vlag van den Zeeuwschen Schout-bij-nacht Sappius woei, een sprekend bewijs.

Den 14^{den} Januari 1748 geraakte deze bodem in het ijs bezet, en bij Valkenisse, met hoog water aan den grond. Na een kort beraad, besloten de Schout-bij-nacht en Kapitein Keyzer, steunende op een vroeger besluit van den krijgsraad, hun schip op te offeren, te meer, daar het

volgens het zeggen van den Kapitein in slechten en verrotten staat was. Zij lieten het volk op twee kleine vaartuigen overgaan en bleven in de nabijheid, om nog iets tot behoud van den verlaten bodem te kunnen beproeven. Hunne eerste berichten, des nachts ingewonnen, luiden zeer ongunstig. Toen zij den volgenden morgen het onderzoek wilden herhalen, bleek echter, volgens het rapport door den Schout-bij-nacht Sappius over het gebeurde uitgebracht, dat een der vaartuigen, waarop de luitenants en onderofficieren met het meerendeel der equipage waren overgegaan, lijnrecht in strijd met den ontvangen last, zich naar Vlissingen had begeven. Hier verhoogde zulks de reeds bestaande confusie. Twee andere schepen lagen op de bank voor de haven, geheel op zijde. Met leedwezen verneemt de Schout-bij-nacht Reynst welk eene ramp de *Oud-Teylingen* hooger op heeft getroffen. Over de handelwijze van Sappius en Keyzer kan hij voorloopig niet oordeelen; doch het gedrag hunner aangekomen manschappen wekt in hooge mate zijne verontwaardiging op, blijkens deze woorden uit zijn journaal: „*zij liepen alle dronken, als dolle menschen. Ik liet haer door de waght uyt de kroegen haelen en aen boord brengen, hetgeen met veel moeite en geweld moest geschieden*”.

Sappius, des namiddags te vier uren zelf te Vlissingen gekomen, vertrok nog denzelfden avond naar Middelburg om den Luitenant-Admiraal Wiltschut rapport te doen. Met overijling was er zeker te werk gegaan, omdat het verlaten schip, den 21sten Januari weder vlot geraakt, nog dicht bleek te zijn. Keyzer verklaarde in een rapport, door den Schout-bij-nacht Reynst medegedeeld, dat het volk van het kleine vaartuig de officieren gedwongen had den steven naar Vlissingen te wenden. Ware dit niet gebeurd, dan hadden Sappius en hij ongetwijfeld den beganen misslag gemakkelijk kunnen herstellen, die te midden der heerschende verwarring ongestraft bleef. Maar de tucht moest verslappen onder de niet voltallige equipages, die aanhoudend met ziekten te kampen hadden en somtijds gebrek aan het noodige leden. Van haren deerniswaardigen toestand hing de Luitenant-Admiraal Wiltschut den 2^{den} Februari, in zijn schrijven aan de Staten-Generaal, een somber tafereel op, er bij voegende, dat het nog erger dreigde te worden, indien niet gezorgd werd voor proviand, waarvan sommige schepen slechts tot den 1sten Maart voorzien waren. En dit viel, bij gemis van geld en crediet, niet gemakkelijk. De Staten-Generaal moesten bij hun bericht aan de provinciën belijden, dat zelfs de bakkers weigerden voor 's lands vloot te bakken. Geen wonder, dat het uiterst langzaam ging met de proviandeering, hetgeen een herhaald schrijven van Wiltschut noodig maakte. Een onderzoek, den 24sten April door de Staten-Generaal ingesteld, bracht nu aan het licht, wat trouwens iedereen wist, dat namelijk alles in de eerste plaats was te wijten aan de wanbetaling der provinciën.

Overgelukkig was het zeker, dat de Franschen onderwijl niets van belang tegen 's lands scheepsmacht op de Schelde beproefden, en dat er weldra uitzicht kwam op vrede. Het teekenen der preliminieren, op den 30sten April, werd door een stilstand van wapenen gevolgd. Kort te voren, den 7^{den} April, was de Luitenant-Admiraal Wiltschut overleden en vervangen door den Vice-Admiraal Imansz, van wien de Luitenant-Admiraal Taelman den 15^{den} Mei het bevel overnam. Mitchell was op dat tijdstip met de Engelsche schepen vertrokken, en van de Nederlandsche konden er trapsgewijze worden afgedankt tot dat in het najaar de gansche vloot uiteenging.

Valt er van de verrichtingen van 's lands zeemacht in de nabijheid der kust, wegens het staken der vijandelikheden, weinig meer te melden, des te merkwaardiger is het wedervaren van den Vice-Admiraal Schrijver op den kruistocht, dien hij ingevolge den hem verstreken last gedurende de eerste maanden van 1748 volbracht. Langzamerhand waren de *Burg van Leijden* (54), de *Maarsen* (44), de *Leeuwenhorst* (54), de *Middelburg* (44) en de *Assendelft* (54) gedurende het najaar in gereedheid gekomen. Tot ergernis van Schrijver, die zich tijdelijk op de *Edam* (54) bevond, kwam de *Haarlem* (76), waarop hij zelf moest overgaan, eerst den 24sten

December ter reede van Texel. Vier dagen te voren had zijn ongeduld hem een lang niet malschen brief in de pen gegeven aan den heer Trip, burgemeester van Amsterdam en lid der Admiraliteit aldaar, wien hij van alles de schuld gaf. „*Er was geen tijd geweest voor de uitrusting van een vlaggeschip,*” schreef de Vice-Admiraal den 20sten December 1747, „*maar wel tweemaal in eene zomer voor eenen van de jongste capiteynen, omdat hij een favorit van den Burgemeester Dirk Trip is, ter oorsaake van des vaders beeldendienst, die bij Uw Edele Gestrenge dagelyks bewijst.*” Aan het slot luidt het: „*Ik werd verteert door quellinge naa 't ligchaam en naa ziel, want de saken, in so een hoogen graad van verwarring zyn gebragt, dat het aller menschen gedagten te boven gaat, en die (onder Uw Edele Gestrenge directie) nu dagelyks vermeerderen. Ik versoek Uw Edele Gestrenge deesen aan de Heeren Burgemeesters van Amsterdam vertoont, opdat Haar Edele Groot Agtbaaren te regt geïnformeert worden, waarover dat ik mijn bedaartheyd hebbe verlooren, waarmede veel plaisir sal geschieden die met alle mogelyke eerbied blyft,*” enz.

Hoeveel overdrijving in sommige oordeelvellingen van Schrijver moge heerschen, zoo waren toch zijne klachten over slechte directie maar al te gegrond. Zijn eigen schip de *Haarlem*, hetwelk den 7^{den} Januari 1748 kon zeilen, en twee dagen later, zonder storm, met zeeschade te Spithead kwam, leverde hiervan een doorslaand bewijs. Een bekomen lek was gemakkelijk te verhelpen. Welk een gevaar had echter de equipage niet uitgestaan, wegens de onbekwaamheid der stuurlieden en vooral door het slechte zeildoek „*vol gaaten, verleegen en verstikt, sodanigh dat hetzelve met de handen is van malkander te scheuren, gelijk zulks door capitein van der Voort in onser aller presentie is geschiet.*” Het was, volgens het beste weten van deskundigen, een stel zeilen, dat men reeds vier jaar geleden had afgekeurd. Hierin moest worden voorzien. Doch nu kwam er meer aan het licht. Volgens denzelfden brief aan de Admiraliteit van Amsterdam, den 19^{den} Januari te Spithead geschreven, met verscheiden bijlagen, waren de snaphanen van vier kalibers, zoo verschillend, dat de kogels voor de nauwste te groot waren „*en in de wijdste laveerden.*” Van de drie soorten van pistolen, ging het kleinste met de tromp in het grootste. Uit dien hoofde moest de bevelhebber al zijne kogels doen vergieten. Hij staaftde zijne ongunstige berichten door verklaringen van officieren en andere bevoegde personen. Bovendien wees hij op het ongeriefelijke van zijn eigen verblijf: „*yder signaal ofte eerschot, die er gedaan is, zijn er glaasen gebrooken, zodat de provisie in voorraadt is geconsumeert, en present de ruyten met gesaagde deelen worden gestopt, dat my in het toekomende vrij sal maaken van een ondragelyke togt, maar ook in donker zal doen sitten. Ik kan zeggen, dat een goede jagthond warmer hok heeft, als wy officieren.*”

Vele dier klachten werden herhaald in een schrijven van 29 Januari aan Prins Willem IV, die blijkbaar verbetering trachtte aan te brengen; want Schrijver spreekt in denzelfden brief van eene misleiding door miswijzing van het kompas, waarin Z. H. „*gunstelijk redres heeft gelieven te maaken voor het toekomende met de aanstelling van Cornelis Douwes.*” Ernstiger waren de berichten over het verval der discipline. Trapsgewijze was het heimelijk venten van allerlei zaken, waaronder vooral sterke drank, aan boord van 's lands schepen zeer toegenomen. Vele onderofficieren maakten zich hieraan schuldig. Men betrapte een hunner, volgens een brief van Schrijver aan den Prins van 12 Februari, op de *Haarlem* onder zeer verzwarende omstandigheden; want „*om dat te bedekter te doen, heeft hij dat in de zeylkamer, regt boven het cruyt gedaan, alwaar de officieren hem met vijf of ses anderen, extraordinair dronken hebben vinden sitten, met kaarsen uyt de lantaarnen.*” „*En so is het met hondert zaken in de marine gestelt,*” voegde de admiraal er bij.

In de tweede helft van Februari, konden de Nederlandsche schepen met drie Britsche onder den Vice-Admiraal Warren vertrekken. Hunne bevelhebbers zouden met goedvinden van het

Britsche gouvernement tegen Spaansche schepen, als auxiliaren, tegen Fransche zelfstandig handelen. Het eerste geval kwam niet voor. Wel het laatste, dewijl van den 20sten Februari tot den 28sten Maart twee Fransche schepen prijs gemaakt en vijf door vijandelijke kruisers genomen schepen heroverd werden. Van die zeven bodems, hadden de onzen er drie vermeesterd. Doch nu begon zich, helaas, aan boord van sommige hunner schepen weder dezelfde ziekte te openbaren, die het personeel van 's lands zeemacht sedert eenigen tijd zoo vaak had geteisterd.

Over de vermoedelijke oorzaken van dit noodlottig verschijnsel, hetwelk 's lands officieren in hunne verrichtingen zeer belemmerde, kan hier niet worden uitgeweid. Slechts ter loops zij aangestipt, dat er doorgaans over ziek volk was geklaagd, nadat de zeereizen, vooral in den dienst der beide Compagniën, van langer duur waren geworden. Aan boord der oorlogsschepen was het sedert de laatste jaren opmerkelijk toegenomen; niet zoozeer uitsluitend wegens den langeren duur der reizen, dan wel omdat de invloed eener gebrekkige luchtverversching, gepaard met het min gezonde van den scheepskost, zich meer openbaarde, nadat men de bemanning was gaan versterken. Dit had zelfs bewogen tot het aannemen van slecht gevoed en ziekelijk volk, dat zich vervolgens aan spijs en drank te buiten ging, vullende, zooals de Vice-Admiraal den 30sten April aan den Burgemeester van Amsterdam schreef, „*haar uytgehongerde buyken driemaal daags tot barstens toe, met een zwaar voedsel.*”

Reeds den 12^{den} Maart had hij Kapitein Roemer Vlacq met de *Assendelft* gedetacheerd, tot het opbrengen van prijzen, omdat deze bodem wegens het aantal zieken toch weinig dienst kon doen. Tegen het einde derzelfde maand, zag het er op zijn eigen schip, om dezelfde reden, nog ellendiger uit. In overleg met den Britschen Vice-Admiraal, besloot hij dus zich te verwijderen. Na de vier aanwezige Nederlandsche bevelhebbers de noodige instructiën gegeven te hebben, begaf hij zich met de *Haarlem* naar de Taag, waar hij den 9^{den} April aanlandde, met 207 zieken en 36 dooden, welke cijfers nog klommen. Na het afnemen der ziekte, ontbraken den 21sten Mei, wegens 66 dooden en acht deserteurs, van welke er twee gefusileerd waren, 74 man aan de equipage.

Naar aanleiding van de executie dier twee matrozen op de Taag, kreeg de Vice-Admiraal een ernstig geschil met het Portugeesche hof, waarvan hij den Nederlandschen Resident van Til, die hem eigenlijk had moeten steunen, voor de oorzaak en den aanblazer hield. Met onverholen minachting, laat hij zich over dien ambtenaar uit, zoowel in zijne officiële brieven, als in de beide gedrukte memoriën, welke hij daarna tot eigen verantwoording aan de Staten-Generaal overlegde. Uit alle berichten van Schrijver blijkt, dat zij, die in Portugal onder een zwak vorst de teugels van het bewind voerden, de voltrekking van het vonnis op de rivier van Lissabon, als eene belediging van den soeverein aanmerkten, bewerende dat niemand op diens grondgebied hooge justitie mocht uitoefenen. Schrijver betwistte dit in geen deele; doch hield van zijn kant staande, dat oorlogsschepen van alle natiën, waar zij zich ook bevonden, steeds als nationaal gebied werden beschouwd. Het gold dus hier de hoogst belangrijke vraag, of een oorlogsschip al dan niet voor een beweegbaar deel van het territoir te houden is. Het recht was in deze ten volle aan de zijde van den Nederlandschen bevelhebber, niet alleen volgens de schier algemeen gehuldigde begrippen van zijn tijd, maar ook volgens de tegenwoordige. Hij schreef in het postscriptum van een brief aan den Prins, dat de executie niet te dicht bij 's Konings paleis had plaats gehad, gelijk sommigen beweerden: „*Ik heb de weg laten afgaan en verklaring laten beleggen, zynde twee-en-dertig minuten tijts daarmee gepasseert, dat zo ver is, als Zorgvliet van den Haag. En al was het nog naader geweest, wil dat niets zeggen, also de executie op het territoir van de Republicq is geschiet.*”

Wat meer omzichtigheid, bij de toepassing, ware misschien raadzaam geweest en zou hem stellig vele moeilijkheden bespaard hebben. Want nu eischte het Portugeesche gouvernement zonder in nader onderzoek te willen treden, voldoening. Het legde embargo op het Nederlandsche vlaggeschip, met bevel aan de commandanten der fortten bij den ingang der rivier, het aan te houden en des noods in den grond te boren, indien er pogingen gedaan werden om uit te zeilen. Wat moest de verongelijkte Vice-Admiraal aanvangen? Hij was met zijn driftig gestel inderdaad te beklagen. Zijne brieven bleven onbeantwoord of kwamen terug, als niet beleefd genoeg van inhoud. Inmiddels werkte het ruchtbaar worden van een en ander nadeelig op de discipline. „*Dagelijks,*” zoo luidde het in een zijner brieven, „*lopen de dezerteurs onder de oogen van myn en myn officieren, doende aan sommige alle soorten van impertinentiën, dat ordinair zyn begin neemt met werpen van citroenschillen, en dan eyndigt met steenen, zeggende aan myn volk van de chaloupen, dat zy den admiraal zullen massacreeren, gelyk hy twee van haare makkers gedaan heeft.*” Hij kon niet dan gewapend aan wal gaan, en deed het zoo min mogelijk, om nieuwe botsingen te vermijden.

Hieraan moest een einde komen, vooral nadat de zieken aan boord van de *Haarlem* genoegzaam hersteld waren om de reis te kunnen aanvaarden. Daarom besloot de bevelhebber, in het belang der Republiek, maar toe te geven. In welke stemming hij zulks deed, kan uit deze woorden zijner memorie blijken: „*Ziedaar tot welk een trap van bederf onze eeuw is gedaald. Al mijne redenen, gegrond op de waarheid en het regt, zijn niet aangehoord. Er waren complimenten noodig, naar den smaak van het hof, en geene nasporingen van het regt. Alleen de vurige begeerte, om zijn vaderland te dienen, heeft den ondergeteekende bewogen tot zooveel toegeeflijkheid, hetgeen aan de eene zijde zijn gevoel voor regt, aan de andere zijde de belagchelijke houding van het Portugesche ministerie, en vooral de boosaardige kuiperijen van den Resident van Til, in het volle licht zal stellen.*”

Nadat het Portugeesche hof den 7^{den} Juni met de laatste ophelderingen genoeg had genomen, konden Schrijver en twee kapiteins, die insgelijks op de Taag lagen, zich tot hun vertrek gereed maken. Den 27sten gingen zij onder zeil met de *Haarlem*, de *Maarsen* en de *Middelburg*, waarmede zij den 19^{den} Juli Portsmouth bereikten. Toen Schrijver, die inmiddels tot Luitenant-Admiraal was verheven, ingevolge den hem verstrekten last terugkeerde, den 29sten Augustus te Texel binnenviel en zich vervolgens naar Amsterdam begaf, duurde de wapenstilstand nog voort. Eerst den 18^{den} October maakte het teekenen van den vrede te Aken een einde aan den oorlog, die met even weinig overleg, als geluk was gevoerd. Engeland alleen had er eenig stoffelijk voordeel van getrokken. Menig punt van geschil bleef ten slotte onbeslist. Frankrijk, verbitterd over de nauwe betrekking tusschen de Republiek en Engeland, weigerde het geschorste handelstractaat te vernieuwen. Uit dien hoofde moest men hier te lande eene reeks van jaren voortsukkelen op het welbehagen des Konings, die zich nu eens wat rekkelijker, dan eens wat strenger betoonde, naarmate hij de Nederlanders of sommigen hunner wenschte te beloonen of te straffen.

Prins Willem IV, wiens verheffing niet terstond alle gewenschte verbeteringen had aangebracht en dien ten gevolge door volksbewegingen was gevolgd, kon zich thans meer uitsluitend aan de binnenlandsche aangelegenheden der Republiek wijden. Hierbij stuitte hij echter op den tegenstand van vele regenten, die zoodra het gevaar voorbij was hun verloren gezag betreurden. Om dien tegenstand eenigermate te breken, werd de Raadpensionaris Gilles door den heer Steyn vervangen. De taak van den Stadhouder, die voortdurend met eigen lichaamszwakte te kampen had, was zwaar. Op bijna elk gebied moest hij hervormingen invoeren. Hoezeer dit bij de zeemacht noodig was, is overvloedig gebleken. Wat hij deed of

voorstelde, om haar uit dien ellendigen toestand op te beuren, vereischt eene meer opzettelijke overweging.

Tot verbetering van 's lands financiën, was kort na 's Prinsen verheffing, als liberale gift, eene belasting op de inkomsten uitgeschreven, waarbij eigen opgaaf tot grondslag strekte. Die maatregel, waarvan men den uitslag niet juist weet, ofschoon sommigen beweren, dat er dien ten gevolge wel 50, ja 120 miljoen gld. in de schatkist vloeide, heeft in elk geval voor de zeemacht slechts tijdelijk gebaat. Alle Admiraliteiten klaagden toch in de eerste maanden van 1748 weder over geldverlegenheid, en die van Amsterdam verklaarde zich, wegens de gemaakte kosten en de geringe subsidiën, „*genoegzaam geabimeert.*” Dat kon wel niet anders, nu er van de 16^{1/2} miljoen gld., van 1741 tot 1748 aan de zeemacht besteed, slechts de helft was betaald. Met verschillende leeningen en door nog al vaak de kas van het verhoogde last- en veilgeld, aan te spreken, was het ontbrekende aangevuld. Terwijl nu plannen geopperd werden om de inkomsten der Admiraliteiten, in verband met den algemeen en toestand, nader te regelen en meer te verzekeren, hield de Prins zich met andere zaken betreffende 's lands zeemacht bezig.

Wat al gebreken had de Luitenant-Admiraal Schrijver, gedurende zijn laatsten tocht, en in een hierop gevolgd rapport niet aan het licht gebracht! Men noemde hem lang van stijl; doch „*zaken van die natuur waren met geen drie regels te beschrijven.*” Behalve het vroeger gemelde, drong hij vooral aan op grootere eenparigheid bij het bouwen van schepen. Zeer ingenomen was hij met hetgeen Charles Bentam, een Engelschman van geboorte, op 's lands werf te Amsterdam had gedaan: „*In 't generaal zijn de manoeuvres op 's lands schepen onder het ressort deeses collegies genoegzaam gebracht tot een gants hooge graad van volmaaktheyd, zynde de landsoorlogscheepen bij alle andere collegiën gebleeven op den ouden voet.*” Daarentegen wees hij in zijn Verbaal, waaruit deze bijzonderheden geput zijn, op de gebrekkige kennis van de Hollandsche scheepstimmerbazen, van welke hij er een noemde „*die een schip teekende op geruit papier, ieder ruit een voet, evenals de vrouwen bij haar brei- of kantwerk, ieder ruit voor een steek nemen.*” Of het toestoppen van de lokgaten op de Haarlem „*met mantjes, gevult met krullen en andere vuyligheeden,*” werkelijk uit kwaadaardigheid was geschied, zooals hij vermoedde, om een schip, door een Engelschen baas gebouwd, te doen vergaan, is niet te beslissen. Zeker lokte de lof, door hem aan Bentam toegezwaaid, veel tegenspraak uit. L. van Zwijndregt, Borst en Rijkert Koek, welke dezelfde betrekking bij de Maas, in Zeeland en in het Noorder-Kwartier bekleedden, kwamen tegen de ontwerpen van Bentam op. Koek viel dezen in de „*Aanmerkingen,*” die hij in 1748 te Enkhuizen liet drukken, zelfs heftig aan, ten slotte de niet zeer vleierende meening uitende, dat eierzucht de voorname drijfveer van Bentam was, die er vermoedelijk naar streefde, om baas-generaal te worden, ten einde, evenals een dergelijke ambtenaar in Engeland in een koets met vier paarden te kunnen rijden.

Al dat geharrewar tusschen de voorstanders van het oude en het nieuwe stelsel gaf aanleiding tot de vertaling van menige vreemde pennevrucht over den scheepsbouw en tot de uitgave van twee oorspronkelijke werken over hetzelfde onderwerp, die eerst zeven jaren later het licht zagen. In het eene, door van Zwijndregt opgesteld, trad deze op als de handhaver van den roem der Oud-Hollandsche constructie, zich wel wat schamper uitlatende over de hoogvliegers, die zich op wiskundige regels beriepen tegenover mannen van ondervinding, wier geslacht reeds anderhalve eeuw schepen had gebouwd. In het andere, gevloeid uit de pen van Udemans, onderbaas van de Kamer der Oost-Indische Compagnie te Middelburg, wordt aan den ijver van den Luitenant-Admiraal Schrijver en in het geheel aan de theorie hulde gedaan, schoon de opsteller erkent, dat de ervaring veel moet beslissen, wat niet wiskunstig is uit te maken.

Vooreerst was er echter wegens gebrek aan geld niet veel te bouwen. Reden te meer om het voorhanden materieel, dat in 1749 nog verzwakt was door het verkoopen van de *Oud Teylingen* en de *Rossum*, die wegens ouderdom waren afgekeurd, zorgvuldig te bewaren. De gelegenheid hiertoe was, zelfs te Amsterdam, uitermate slecht. „*Onze scheepen zijn geen tien jaaren oud,*” zegt de Luitenant-Admiraal Schrijver in zijn Verbaal, „*of het voor- en agterschip is doorgezakt, en in het midden steeken zij een hoogen rug op, zynde de lenden gebrooken, waardoor in weynig meerder jaaren buyten staat zyn dienst te doen, veroorzaakt door het op den grond zitten, als de scheepen in het arssenaal zyn leggende.*”

Met het oog op deze woorden van Schrijver, moest ieder het weder opvatten van een plan tot herstelling van het dok te Vlissingen goedkeuren. De Staten-Generaal stonden hiervoor den 31sten Juli 1750 eene subsidie van 500.000 gld. toe; doch onder voorwaarde, dat de Zeeuwsche Admiraliteit voortaan jaarlijks geregeld verantwoording zou doen aan de Generaliteits Rekenkamer. De Admiraliteit nam dit aan en zond hare rekening. Maar nu wilde de Rekenkamer ook de oorspronkelijke stukken hebben, om deze met de overgelegde te kunnen vergelijken, welke de Admiraliteit alleen dan wilde zenden, indien zij vooraf de verzekering kreeg, dat zij die later zou terugkrijgen voor hare Provinciale Rekenkamer. Hiertoe was echter de Rekenkamer der Generaliteit niet te bewegen. Deze betwistte zelfs den Staten-Generaal het recht dit geschil te beslissen, dat volgens hare meening van zuiver huishoudelijken aard was, waarop de Staten-Generaal verzochten het dan maar in der minne bij te leggen, tevens last gevende tot het uitbetalen der volle subsidie. Dien ten gevolge werd het dok, waarvan de heer van Borselen, 's Prinsen vertegenwoordiger in Zeeland, den 9^{den} October 1750 den eersten steen legde, drie jaren later weder bruikbaar. De Admiraliteit van Zeeland kwam echter blijkbaar de gestelde voorwaarde slecht na; want in 1762 weigerden de Staten van Overijssel haar de verschuldigde gelden te betalen, op grond dat zij hiervan geene rekening deed.

Betreffende het personeel, waren er twee zaken, die in hooge mate voorziening eischten, namelijk de gezondheidstoestand van alle schepelingen en de opleiding van officieren en onderofficieren. De eerste stond in nauw verband met den bouw der schepen, waarop de Luitenant-Admiraal Schrijver eene betere luchtverversching wenschte aan te brengen, waarvan hij aanvankelijk de goede uitwerking had gezien. Wat de opleiding van het personeel betrof, die men vroeger hier te lande overbodig, ja bespottelijk vond, had men sedert 1709 te Amsterdam iets gedaan door bij de Doorluchte school aldaar ook een Lector of Leeraar in de Wis-,zeevaart- en Sterrenkunde aan te stellen, welke die vakken in de Nederlandsche taal onderwees. Tot dien post, eerst door Mattheus Soeten bekleed, werd omstreeks dezen tijd benoemd Martinus Martens, die een werk over de Stuurmanskunst had geschreven, dat in 1742 door vier zeeofficieren en twee bekwame deskundigen ten zeerste was aanbevolen. Men deed verder een belangrijken stap voorwaarts door te Amsterdam een Zeemanscollegie op te richten, waar de reeds genoemde Cornelis Douwes, die zich door zijne geschriften verdienstelijk had gemaakt, den 1sten Februari 1748 werd aangesteld om onderwijs te geven in de zeevaartkunde. Eerlang kwam bij de Admiraliteit van de Maas iets dergelijks tot stand.

Om den dienstijver in de hoogere rangen aan te moedigen, vermeerderde de Prins het getal der vlagofficieren. Nadat hij Schrijver tot Luitenant-Admiraal verheven en sommige vacaturen, b. v. die, welke den 25sten Maart 1749 door het overlijden van den Luitenant-Admiraal Grave was ontstaan, aangevuld had, benoemde of bevorderde hij den 8sten Maart 1750, op den tweeden verjaardag van den Erfprins, niet minder dan zeventien personen. Hierdoor kwam de Republiek, nadat weinige dagen later nog een Schout-bij-nacht van Zeeland was aangesteld, in het bezit van vijf Luitenant-Admiraals, zes Vice-Admiraals en acht Schout-bij-nachts. Hunne rangen,

evenals die van den Kapitein ter zee, werden bij een besluit van denzelfden dag op den nog tegenwoordig gebruikelijken voet met die van de landmacht geassimileerd. Ongetwijfeld maakte dit aantal vlagofficieren eene vrij zonderlinge tegenstelling met de houding der Republiek tegenover de Barbarijsche staten. Hier verschenen nu en dan slechts kleine eskaders van twee of drie schepen, terwijl men de goede verstandhouding onderhield door overeenkomsten, die hare voorname kracht aan de geschenken ontleenden. Eene onderhandeling met Marokko, waarbij de presenten eene hoofdrol speelden, was zoo langwijlig, dat zelfs de Staten-Generaal er het geduld bij verloren, eer dat zij in 1752 tot een gewenscht einde kwam. Hoe bevreemdend onder die omstandigheden zulk eene ongewone bevordering van het personeel mocht zijn, die al licht gerangschikt wordt onder de bewijzen van zwakheid of te groote toegeeflijkheid, welke men den Stadhouder verweet, zoo eischt de billijkheid hierbij te voegen, dat velen de aan hun rang verbonden traktementen niet genoten en dat de uitbreiding van het kader vermoedelijk in nauwe betrekking stond met andere plannen, omstreeks denzelfden tijd overwogen, die nochtans wegens den dood van Willem IV onuitgevoerd bleven. Dewijl het niet te miskennen was, dat de bronnen van nationale welvaart niet meer in dezelfde mate vloeiden, als voorheen, zoo had de Prins ook den toestand van handel en industrie ter harte genomen. Het verlevendigen hiervan was een uiterst moeielijk vraagstuk, omdat het gepaard moest gaan met een herstel van 's lands algemeene geldmiddelen en van 's lands vervallen zeemacht. Doch het was in hooge mate populair. „*Huilt gij inwoners der laagte: want al het volk van koophandel is uitgehouwen.*” riep de schrijver eener patriotsche redevoering uit, met de woorden van den profeet Zephanja. En zijn inderdaad kalm betoog vond een geopend oor bij zijne landgenooten. Hij toch roerde hetzelfde vraagstuk aan, dat veler aandacht onverdeeld bezig hield. De welgemeende poging om het op te lossen maakte den Prins tot den lieveling des volks.

Voorloopig had de Stadhouder zich bereid verklaard, om voor zich en de zijnen bij voorkeur inlandsche stoffen te gebruiken, hetgeen evenwel meer tot de kunstmatige middelen behoorde, die geene duurzame verbetering aanbrenge. Tevens was de haringvisscherij, die van de concurrentie der Engelschen veel te lijden had, van bijna alle lasten bevrijd en nadrukkelijk beschermd. Onderwijl bracht eene commissie den 20sten November 1750 een rapport uit, met een voorstel, dat heel wat verder strekte. Zij wenschte de Admiraliteiten in het Noorder-Kwartier en in Friesland op te heffen, de lijsten der konvooien en licenten te herzien en vervolgens gestreng te handhaven, alles gepaard met eene volledige opgave van het beheer der in stand blijvende Admiraliteiten.

Deze voorstellen betroffen het netelige vraagstuk rechtstreeks. Zij beoogden eene vermeerdering van de inkomsten der Admiraliteiten, bezuiniging en eene gestrengere controle. Hoe fraai dit evenwel oppervlakkig mocht klinken, zoo loste het de bestaande moeielijkheid in geenen deele volledig op; want juist de opbrengsten van handel en visscherij, ten behoeve der Admiraliteiten, en de hieraan verbonden formaliteiten hield men voor de oorzaken van den achteruitgang. Er moest derhalve iets anders worden uitgedacht, hetwelk voor handel en zeemacht beiden was aan te bevelen. Hierover peinsde de Stadhouder, nadat hij zich over de redenen van het verval des koophandels door deskundigen had doen inlichten. Dien ten gevolge bracht hij den 27sten Augustus 1751 bij de Staten-Generaal en bij de Staten van Holland eene uitvoerige verhandeling over den koophandel ter tafel, met een daarbij gevoegd ontwerp om de Republiek tot een gelimiteerd porto-franco te maken, d. i. om de rechten op den in- en uitvoer van een aantal artikelen af te schaffen. Wat de Admiraliteiten hierdoor verloren, zou men haar op andere wijze vergoeden. Maar dit wekte de bezorgdheid der genoemde Collegiën op. Dat van Zeeland, al geraakt omdat er geene Zeeuwsche kooplieden waren geraadpeegd,

keurde het plan hoogelijk af. De Hollandsche Collegiën, ofschoon bereid, onder zekere waarborgen, eene proef te nemen, duchtten van den voorgestelden maatregel een volslagen ondergang der marine, omdat juist het bezit van eigen inkomsten de reden was geweest, dat zij in de laatste jaren nog iets hadden kunnen doen.

Was de vrees der Admiraliteiten gegrond? In theorie zeker niet; want de bloei van handel en visscherij moest het maatschappelijk kapitaal vermeerderen en de natie in staat stellen meer op te brengen. Hiertegenover stonden echter de lessen der ervaring. Het maatschappelijk kapitaal was reeds aanzienlijk; toch werden de gelden, ten behoeve der vloot gevraagd, doorgaans met weerzin toegestaan en zeer ongeregeld, ja soms in het geheel niet opgebracht. Daarom herhaalden de Admiraliteiten, wat zij in 1740 hadden gezegd, dat het namelijk gevaarlijk was, de zeemacht nog meer afhankelijk te maken van onzekere inkomsten. In de praktijk waren de bezwaren der Collegiën volstrekt niet ingebeeld of ver gezocht, schoon men sommige gebreken wel op rekening van hun eigen beheer kan stellen. Alle plannen vielen echter in duigen door 's Prinsen overlijden op den 22sten October van hetzelfde jaar. Men liet toch bijna alles op den ouden voet, dewijl de Staten van Holland, die bereid waren in den geest van het gedane voorstel iets te beproeven, bij de andere provinciën geene medewerking vonden.

Evenals 's Prinsen verheffing stof tot blijdschap had geschonken, baarde zijn dood die in nog ruimer mate tot droefheid, omdat hij, gedurende zijn kortstondig bewind, veel goeds tot stand gebracht en daarbij uitzicht op meer gegeven had. Met den lof door den tijdgenoot toegezwaaid aan den verdienstelijken vorst, wiens optreden inderdaad een lichtpunt was te midden van veel duisters, kan de nakomeling ten volle instemmen, ofschoon hij de laffe en walgelijke vleitaal, door sommigen geuit, om meer dan eene reden moet afkeuren. De belachelijke overdrijving, in woord en geschrift ten toon gespreid, ware slechts een bewijs te meer voor de weinige degelijkheid der eeuw, ook op het gebied van welsprekendheid en goeden smaak, indien zij niet tevens eene reactie had uitgelokt of ten minste bevorderd, die voor de Republiek zeer gevaarlijk kon worden. De overledene toch liet al de waardigheden, die hem erfelijk waren opgedragen, aan zijn driejarigen zoon na. Hierdoor vervielen de hooge ambten in de Zeven Provinciën, onder Willem IV voor het eerst op één eminent hoofd vereenigd, na zijn dood aan een minderjarige. Wel voorziende, dat hem vermoedelijk geen lang leven beschoren was, had de overleden Stadhouders in 1750 de benoeming van den Hertog van Brunswijk-Wolfenbüttele tot Veldmaarschalk bewerkt. Deze kon thans, als zoodanig, het bevel over de troepen voeren. Voor het overige kreeg Prinses Anna de teugels van het bewind in handen, als gouvernante van haren zoon Willem V, den onmondigen Erfstadhouder der Zeven Vereenigde Nederlanden.

HOOFDSTUK III.

Minderjarigheid van Willem V. — Zevenjarige zeeoorlog tusschen Frankrijk en Groot-Brittanje. — Kapitein Evertsen met een konvooi aangehouden. — Dood van de Prinses-Gouvernante. — Voogdijschap van den Hertog van Brunswijk-Wolfenbüttele. — Vruchteloze dapperheid van Kapitein Dedel. — Vrede te Parijs in 1763. — Aanhoudend gekibbel met de Barbarijsche staten.

Ontmoedigende verschijnselen openbaarden zich in de Republiek, na het overlijden van Willem IV. Hadden vele Staatsgezinde regenten, bij zijn leven, zoodra het oorlogsgevaar was geweken, pogingen aangewend om een gedeelte van hun verloren invloed te herwinnen, deze werden thans natuurlijk voortgezet of herhaald. Dewijl zij echter aanstonds tegenkanting vonden bij de voorstanders van het Stadhouderslijk gezag, wier ijver te gelijk met de reactie aangroeide,

ontwaakte de van ouds bestaande verdeeldheid weldra dermate, dat in 1754 zelfs maatregelen noodig waren tegen sommige schotschriften, die haar aanwakkerden. Het kenmerkend verschil, doorgaans tusschen de buitenlandsche staatkunde van beide partijen waargenomen, kwam te scherper uit, nu men hiervan, eerst der Prinses, eene Engelsche van geboorte, daarna den Hertog van Brunswijk, een Duitsch vorst, met schijn van grond een bitter verwijt kon maken. Werkelijk zal er voortaan niet alleen sprake zijn van eene Stadhoudelijke en eene Anti-stadhoudelijke partij, welker leden den naam van Patriotten kregen; maar ook van Engelschgezinden en Franschgezinden, naar gelang men voor de zwakke Republiek steun zocht bij de eene of de andere mogendheid. Aanvankelijk gaf de Anti-stadhoudelijke partij, gelijk zij dit sedert haar ontstaan in den regel had gedaan, ook in deze jaren de sterkste blijken van de eigenaardige richting harer buitenlandsche politiek. Doch juist de hevigheid, waarmede zij haar doel najaagde, noopte de Prins- of Stadhoudersgezinden insgelijks eene meer besliste keuze te doen in denzelfden geest, dien men hun tot dusverre, eigenlijk slechts bij wijze van tegenstelling, had kunnen toedichten.

Het redeneeren over de plannen tot verbetering der zeemacht, dat nog eene wijle aanhield, baatte ten slotte niet veel. Ondertusschen rakelden de Admiraliteit van de Maas en die van Zeeland haren ouden twist weder op over het licent, verschuldigd door schippers, die zoowel de Hollandsche als de Zeeuwsche wateren bevoeren. Het Collegie van Zeeland wilde het geheel blijven ontvangen, terwijl dat van de Maas, zich beroepende op den toestand voor 1686, weder aanspraak maakte op de helft. Slechts noode bukte Zeeland voor de beslissing der Prinses-Gouvernante, die ten gunste van Holland uitviel en door de Staten-Generaal werd bekrachtigd. Overigens valt er met betrekking tot 's lands zeemacht weinig te melden. Hare verrichtingen bepaalden zich voornamelijk tot het geleiden van koopvaarders. Aangezien de Admiraliteiten dit uit hare eigen middelen moesten bekostigen, geschiedde het evenwel met zoo spaarzame hand, dat het op de roofstaten geen indruk maakte. Zelfs vatte Algiers de wapenen op, louter omdat de Republiek zwak en nochtans zoo benijdenswaardig rijk was. Dit verplichtte haar iets meer te doen tot beveiliging der koopvaardij-schepen, welke de zuidelijke havens van Europa bezochten. Hieraan, doch vooral aan de mindere veerkracht der Algerijnen zelve, had zij het te danken, dat er betrekkelijk weinig schade was geleden, toen de Dey weder voorstellen tot vrede deed. De Schout-bij-nacht Seis, met de *Damiate* (68), de *Landskroon*, de *Leeuwenhorst*, de *Dordrecht* en *Het hof van St. Janskerke* naar Algiers gezonden, vond er eene zware taak, waarvan hij zich echter naar omstandigheden gelukkig kweet, door in het laatst van November 1757 een nieuw tractaat te sluiten.

Voor dien tijd was de Republiek in moeielijkheden van ernstigen aard geraakt, ten gevolge van de geschillen tusschen Frankrijk en Groot-Brittanje over de grenzen hunner bezittingen in Noord-Amerika. Het laatstgenoemde rijk, dat er Nieuw-Engeland en sedert 1713 ook Nieuw-Schotland bezat, wenschte deze streken te verbinden en tevens zijn gebied naar het verre westen uit te breiden. Frankrijk daarentegen, in het bezit van Canada en Louisiana, beoogde niet alleen de vergrooting dier twee koloniën, maar ook hare toekomstige vereeniging, waartoe het bereids de eerste stappen had gedaan door het aanleggen van eenige sterkten in de nog woeste en onbezette binnenlanden. De belangen der genoemde mogendheden waren dus zoo lijnrecht met elkander in strijd, dat de eene haar doel niet kon bereiken zonder dat van de andere te verijdelen. Beiden hadden reeds een schat van tijd en papier verkwist, om haar goed recht te staven, eer het in Amerika tot feitelijkheden kwam, waarvan zij elkander wederkeerig de schuld gaven. Tot ergernis van vriend en vijand, namen de Engelschen weder eene menigte Fransche schepen, zelfs in de Europeesche zeeën, voor dat hun gouvernement in Mei 1756 openlijk den oorlog verklaarde, waarop Frankrijk in den loop der volgende maand antwoordde.

Geen wonder, dat de Republiek, die eenmaal aan de vereenigde vloten der betrokken partijen het hoofd had geboden, thans in het bewustzijn harer eigen onmacht, de naderende gebeurtenissen met bezorgdheid te gemoet zag. Frankrijk, dat volgens sommigen tijdens den vrede van Aken slechts één bodem bezat, waaraan men strikt genomen den naam van linesschip kon geven en in het geheel niet meer dan een dertigtal oorlogsvaartuigen, had onder het kortstondig beheer van den Minister Machault zijne marine versterkt. Groot-Brittanje kon, ongerekend de kleinere, op 130 schepen van vijftig tot honderd stukken bogen. Wat kon de Republiek met hare konvooiers en nauwelijks twintig oorlogsschepen tegen de kolossale macht der vijandelijke mogendheden aanvangen, bijaldien zij het goed recht harer eigen bevolking krachtadig moest handhaven? En hare uitzichten werden eerlang nog donkerder, toen er bovendien een oorlog te lande uitbrak tusschen Oostenrijk en Pruisen, waarbij Frankrijk zich schaarde aan de zijde van het eerste en Engeland later ééne lijn trok met het tweede.

Alle voorstellen tot versterking van zee- en landmacht onder die omstandigheden door de Prinses-Gouvernante gedaan, niet om deel te nemen aan den krijg, maar om eene gewenschte onzijdigheid met eere te kunnen bewaren, leidden slechts tot vermeerdering der binnenlandsche verdeeldheid. Hard moge het klinken in den mond van den vreemdeling, dat de slecht geëerbiedigde neutraliteit van de Republiek inderdaad weinig eerbied verdiende; met het oog op de feiten, is zijne uitspraak niet te wederleggen. Noch hare grenzen, noch hare kusten en zeegaten werden gedurende den thans uitgebroken oorlog naar behooren ontzien. De Republiek was te zwak om den Franschen een doortocht door hare vestingen te weigeren en moest het gedoogen, dat een Pruisisch leger, op haar grondgebied, over den Rijn trok. Aan den zeekant was het nog erger. Op hare reeden en in hare havens werden vijandelikheden gepleegd, en tegen het einde van den oorlog bevochten vijandelijke schepen elkander in hare kustzee, in de onmiddellijke nabijheid van de residentie der Staten-Generaal. Dit alles lokte wel vertoogen uit, waarop meestal eenige voldoening of verontschuldiging volgde, en is trouwens in oorlogstijd doorgaans niet geheel te verhoeden; doch het geschiedde voor de eer der Republiek, als eene onafhankelijke mogendheid, en te menigvuldig, en te openbaar, en te straffeloos. Zoo plukte Nederland de wrange vruchten, door baatzucht en partijschap in eigen boezem gekweekt. Wat de Staten onderwijl beproefden om handel en zeevaart te beschermen, zal dit nader bevestigen.

Vooraf zij hier opgemerkt, dat de Republiek, bij het uitbreken van den oorlog, tot beide partijen geenszins in dezelfde verhouding stond. Met Frankrijk, dat na den vrede geweigerd had het geschorste tractaat te vernieuwen, was zij op geenerlei wijze verbonden; daarentegen wel met Groot-Brittanje door verschillende tractaten, waaronder meer bepaald die van 1674 en 1678 bij latere overeenkomsten bekrachtigd waren. Op grond van het laatste, vroeg de Britsche gezant in Februari 1756, dus voor de oorlogsverklaring, aan de Staten-Generaal 6000 man hulptrouwen, omdat zijn gouvernement eene landing in Schotland duchtte. Hiertegen verhief de Fransche gezant zijne stem in een tamelijk dreigend vertoog, dat zich slechts uit de volslagen weerloosheid van de Republiek liet verklaren. Menige Nederlandsche pen zette zich in beweging, om het verleenen dier hulp te ontraden, dewijl het gemelde tractaat van zuiver defensiven aard, en derhalve niet van toepassing was, nu Groot-Brittanje in Europa de eerste vijandelikheden had gepleegd. Het Britsche hof, van den eersten schrik bekomen en niet voornemens de Republiek te bemoeielijken, liet de zaak voorloopig rusten. Toen het er den 2^{den} Augustus op terugkwam, was al zooveel voorgevallen, naar aanleiding van het andere tractaat, dat de Staten-Generaal het verzoek met stilzwijgen beantwoordden.

Gouden bergen hadden de Nederlandsche kooplieden zich voorgespiegeld van de gestrenge onzijdigheid, waartoe hun gouvernement den 25sten Mei had besloten. Behalve de groote, doch

onzekere winsten, uit een verboden handel voortspruitende, kon toch de geoorloofde handel, in het tractaat van 1674 zoo duidelijk omschreven, ongehoorde voordeelen afwerpen. Noemde het de scheepsmaterialen, die Frankrijk tot versterking zijner marine dringend behoefde, niet uitdrukkelijk onder de geoorloofde handelsartikelen? Zou niet de vlag de gansche lading dekken, indien er geene contrabande aan boord was? Welk eene vlucht kon daarenboven niet de vaart op St. Eustatius en Curaçao nemen, nadat Frankrijk het verkeer met zijne koloniën had opengesteld! Al die schitterende uitzichten waren zeker bekoorlijk genoeg. Jammer slechts, dat het Engelsche gouvernement in zijne oorlogsverklaring en in eene hierop gevolgde Acte van het Parlement de Nederlandsche zienswijze niet scheen te deelen, en tevens de middelen bezat om zijne denkbeelden te doen zegevieren.

Onregelmatig was elke afwijking van een plechtig bezworen tractaat zeker; doch lang niet zoo trouweloos, als menigeen, teleurgesteld in zijne hoop op winst, of verblind door staatkundigen hartstocht, dit liet voorkomen. Wel verre van zich van alle verplichtingen ontslagen te achten, nu de Staten-Generaal niet aanstonds de verlangde hulp hadden toegestaan, verklaarde de Britsche regeering het tractaat van 1674 nog verbindend. Zij beriep zich niet eenmaal op eene blokkade der geheele Fransche kust, in welk geval zij zich door hetzelfde tractaat had kunnen dekken, met verwijzing naar de overeenkomst van 1689, waarvan de onzen liefst nooit hoorden gewagen. Alleen den handel in scheepsmaterialen en den toevoer hiervan aan haren vijand, meende zij niet te kunnen gedoogen. Om dit te rijmen met hare erkenning van een duidelijk sprekend tractaat, behoeven niet alle vroeger en later bedachte spitsvondigheden te worden nageplozen. Zij verschool zich achter de wet der noodzakelijkheid, welke geldigheid Hugo de Groot en anderen hebben erkend, ofschoon velen haar later hebben gewraakt en geloochend, vooral omdat ieder, die er zich van bedient, eigenlijk rechter in zijne eigen zaak is, en zodoende alle overeenkomsten geheel willekeurig kan vrijdelen. Wel beseffende, dat men de scheepsbehoefden niet als contrabande kon behandelen, sloeg de Britsche regeering een middelweg in, door er het recht van voorloop (praeëemptie) op toe te passen. Zij liet namelijk de schepen met hout en andere materialen opsporen en aanhouden, deze goederen tegen betaling van waarde en vracht overnemen en daarna de schepen met het overige gedeelte der lading vrijelijk vertrekken. Afgescheiden van alle geweldensrijen en knevelarijen hierbij gepleegd is de maatregel zelf, van een Britsch standpunt, wel te verdedigen.

Met betrekking tot den handel op de Fransche koloniën in West-Indië, uitte Groot-Brittanje voor het eerst de meening, dat onzijdigen in oorlogstijd geen nieuwen handel mogen aanvangen. Vergeefs beriepen de onzen zich op het eerste artikel van het tractaat van 1674, waarin ten opzichte van de plaatsen geene sprake was van eenige beperking. Hiervan gewaagde alleen het tweede, dat de vrijheid van handel uitstrekke over alle goederen „*die oyt in vrede sullen werden gevoert,*” uitgezonderd contrabande.

Naar de letter van het tractaat, hadden de Nederlanders ten volle gelijk; want de Engelschen moesten de beide artikelen van het tractaat dooreen warren, om tot de slotsom te geraken dat de handel der onzijdigen zich niet verder mocht uitbreiden, dan tot hetgeen in vredestijd geoorloofd was. De Britsche regeering, wier opvatting door velen werd gedeeld, bracht later de zaak op een ander terrein door de Fransche koloniën in staat van blokkade te stellen. Zij oogstte zodoende den bijval harer onderdanen, wier naijver jegens de onzen te sterker ontbrandde, naarmate vijandelijke kruisers en het pressen van zeevolk hun eigen handel meer stremden.

Tegen de schepen met Fransche producten van St. Eustatius en Curaçao komende, of derwaarts bestemd met goederen, die maar eenigszins verdacht waren, gingen de Engelschen met de uiterste gestrengheid te werk. In de meeste gevallen werden schip en lading verbeurd

verklaard. Ongerekend het wederrechtelijke van de aanhouding en de buitensporigheden door vele kruisers begaan, achtten Nederlandsche schippers, reeders en kooplieden zich ten hoogste verongelijkt door het kostbare der rechtsgedingen voor de Britsche admiraliteitshoven, die soms geheel naar willekeur beslisten. Sommigen hunner gaven den Britten niet dan al te zeer een voorwendsel aan de hand, door zich van slinksche middelen te bedienen, en verlokt door het uitzicht op grove winst, inderdaad oorlogscontrabande te vervoeren. Doch men zond over het geheel eene verbazende hoeveelheid geschut, wapenen en buskruit uit de Republiek aan de beide oorlogvoerende partijen, hetgeen zich kwalijk met de begrippen eener volstreckte onzijdigheid laat overeenbrengen. Om deze te handhaven, moest de Republiek eene zeemacht bezitten, geëvenredigd aan hare taak. Zij miste die om vroeger gemelde redenen, en erlangde haar voorloopig niet om redenen, die thans nader uiteengezet moeten worden.

In den zomer van 1756, kort na het uitbreken van den oorlog, klonk het den onzen als een donderslag in de ooren, dat een aantal hunner schepen in de Engelsche havens waren opgebracht. Wat de Nederlandsche regeering bij den Britschen gezant Yorke te 's Gravenhage, en door haar eigen gezant Hop te Londen, bij het Britsche hof in het belang der eigenaars aanvoerde, werd gunstig opgenomen. Men beloofde toch de schepen te zullen vrijgeven, na er de scheepsmaterialen uit gelicht te hebben, die men evenwel zou betalen. Hieruit bleek aanstonds, waaraan Engeland zich dacht te houden. Het meende zoo gematigd te zijn, als bestaanbaar was met zijn eigen belang en verklaarde zich ten volle bereid tot eene nadere schikking. De bedoeling hiervan, hoewel licht te raden, scheen den onzen niet recht duidelijk, vooral wanneer er te gelijk van het tractaat van 1678 werd gerept. Daarentegen bleven zij maar aandringen op de getrouwe nakoming van het tractaat van 1674, tegen elke inbreuk hierop luide protesteerende.

Staatkundig was die oogenschijnlijk kloeke houding niet; althans zoolang de middelen ontbraken om den machtigen bondgenoot eenigszins tot nadenken te brengen. Dit bleek aanstonds, terwijl de onderhandelingen over de eerste der opgebrachte schepen in vollen gang waren. Kapitein Evertsen van Lodyke, met de *Gorkum* (46) en 21 koopvaarders uit de haven vertrokken, ontwaarde toch den 15^{den} Augustus, dat drie Engelsche schepen, de *Rochester* (50), de *Port-Mahon* (20) en een kleiner vaartuig jacht op hem maakten. Nadat een saluut was gewisseld, draaide hij bij, hetgeen Kapitein Dof van de *Rochester* in de gelegenheid stelde hem eene sloep te zenden met een officier. Toen deze namens zijn bevelhebber de hoop uitdrukte, dat Evertsen geen bezwaar zou hebben tegen het visiteeren der schepen van het konvooi, gaf de Nederlandsche kapitein zijne verwondering te kennen over deze boodschap, met de verzekering, dat zijne koopvaarders geenerlei verboden goederen aan boord hadden. Hij liet daarop een zijner eigen officieren met de sloep naar Kapitein Dof varen, om dezen tot andere gedachten te brengen. Maar de Britsche commandant zond beide officieren terug met het bericht, dat hij uitdrukkelijk last had tot visiteeren en dat hij al de schepen, geladen met masten, stengen en wat verder tot uitrusting van schepen diende, te Duins moest opbrengen. Hij hoopte, dat Evertsen hem niet zou noodzaken tot een gevecht en wenschte van nadere bezoeken verschoond te blijven. Evertsen las den officier, welke die boodschap overbracht, het vierde artikel van het veel besproken tractaat nog eens voor en antwoordde voorts, dat hij het verlangde onderzoek niet kon toestaan. Daar hij onder dit gesprek Engelsche sloepen naar de koopvaarders zag roeien, zond hij er ook de zijne heen, met bevel aan de schippers, om geene Engelschen aan boord te nemen en geweld met geweld tekeeren. Nu hielden de sloepen der Engelschen af, doch maakten hunne schepen zich gereed tot den aanval. „*In deze critique omstandigheydt, als synde een gedeelte myner coopvaarders met maste, stengen, balken en verdere sloopstoeerusting beladen,*” dus luidde het in den brief, dien Evertsen den 17^{den}

Augustus in zee aan de Admiraliteit van de Maas schreef, „*resolveerde met advys myner officieren, omme de visitatie, en door haar overmagt het wegneemen der scheepen voor te komen, tot welsyn der commersie, met myn onderhebbend convooy en de Engelsche oorlogscheepen tot voor de rheede van Duyns te zeylen, en aldaar soo lange te blyven cruysen, tot windt, weer en stroom mij mogte noodsaaken aldaar ter rheede te loopen en te moeten ankeren, tot de ordres van Haar Hoog Mogende, hoe mij in dit kas te moeten gedraagen, sal hebben ontfangen.*” Hij schreef den schippers seinen voor, bijaldien zij onverwacht assistentie mochten behoeven en volvoerde zijn plan.

Zoodra Evertsen te Duins kwam, zond hij een brief aan den aldaar commandeerenden Vice-Admiraal Smith en een anderen aan der Staten Ambassadeur te Londen. Al zijne bemoeiingen waren echter vruchteloos en de belofte van den genoemden Vice-Admiraal, dat deze met „*alle veneratie*” zou te werk gaan en niets zou gelasten tot krenking van de vlag, moet niet al te letterlijk worden opgevat; want den 22sten kwam een Engelsch officier, met een brief van dien Vice-Admiraal, om de schepen te visiteeren. Volgens een aanbod hem gedaan, liet Evertsen den Brit vergezellen door een der Nederlandsche officieren, die in last kreeg den schippers hunne papieren af te vragen. Tegen den avond van denzelfden dag verklaarde de Britsche commandant, dat hij vijftien schepen van het konvooi moest aanhouden. De zes overige, waarvan twee naar Faro in Portugal, en vier naar Fransche havens bestemd waren, konden vertrekken. Evertsen vond het, in overleg met den scheepsraad, gepast dienaangaande nadere bevelen af te wachten. Hij ontving die eerlang; want de Staten-Generaal besloten den 31sten Augustus hem aan te schrijven, dat hij de reis met de vrijgelaten schepen moest voortzetten, terwijl zij tevens hunnen Ambassadeur gelastten nieuwe verzoeken bij het Britsche gouvernement in te dienen. Voor dien tijd had Evertsen, op hoop van approbatie, een plan gevormd om de reis te vervolgen met de zes schepen, die hunne papieren teruggekregen hadden. Lijdelijk moest hij aanzien, dat de meeste bodems van zijn konvooi naar Sheerness en Portsmouth gevoerd werden. Na al het mogelijke te hebben aangewend om dit te verhoeden, ried hij den schippers tegen de hun aangedane behandeling te protesteeren, en verliet, zoo als hij den 28sten September uit La Rochelle aan de Admiraliteit van de Maas schreef, den 3^{den} September de reede van Duins.

Tot verontschuldiging van den Nederlandschen bevelhebber, wiens gedrag door sommigen werd afgekeurd, omdat hij de middelen tot zelfverdediging ongebruikt had gelaten, is niet alleen aan te voeren de groote verantwoordelijkheid, die hij door een gevecht op zich genomen zou hebben, maar ook vooral de bewustheid, dat hij eene regeering diende, welke niet bij machte was den haar toegeworpen handschoen aanstonds op te rapen. Juist daarom was de halsstarrigheid, waarmede de Staten-Generaal bleven hechten aan de nakoming van een tractaat, dat zij toch niet met nadruk konden doen eerbiedigen, onstaatkundig.

Eenige toegeeflijkheid, onder den drang der omstandigheden van regeeringswege betoond, ware te verkiezen geweest boven een vruchteloozen tegenstand, die schadelijk was voor den koophandel en beleedigend voor de eer der vlag.

Kapitein Vis, die insgelijks koopvaarders moest geleiden, was zoo voorzichtig den Staten-Generaal bepaald af te vragen, wat hij in een dergelijk geval moest doen. Maar dit was niet zoo gemakkelijk te zeggen. Onder vele adviezen klonk dat van Holland, om den uitvoer van houtwaren te beperken, op grond dat men die zelf noodig had, niet kwaad; te meer, omdat men aan dien maatregel, ofschoon inderdaad eene uitvlucht, door een beroep op het verledene, wel een zekeren glimp had kunnen geven. De Staten-Generaal namen echter voorloopig geen besluit en verschoven slechts het vertrek van Kapitein Vis, die eindelijk de reis schijnt te hebben aanvaard, met achterlating van drie schepen, welker lading in hout bestond.

Sedert dien tijd verleenden de autoriteiten der Republiek konvooi, behalve naar die havens, welker blokkade zij erkenden, steeds zekere voorzichtigheid in acht nemende. Betreffende het wedervaren der bevelhebbers van 's lands oorlogsschepen op die tochten, kunnen hier slechts enkele bijzonderheden vermeld worden. De Commandeur van der Kamp, voerende de *Veere*, in April 1757 van Marseille vertrokken met een konvooi, waarbij zich een Fransch schip onder Spaansche vlag had aangesloten, deed op de hoogte van Barcelona sein voor de Hollandsche schepen, die er mochten liggen. Dien ten gevolge kwam ook een Engelsche koopvaarder naar buiten, die insgelijks konvooi vroeg, doch hetzelfde antwoord ontving, dat van der Kamp vroeger den Franschman had gegeven, namelijk dat de zee vrij en ruim was, „*daar meede,*” volgens de opvatting der Staten-Generaal, „*apparent denoteerende, dat hij deselve wel direct niet kon protegeeren, maar hem egter niet uyt syn convooy soude weeren.*” Toen evenwel de Franschman, onder Fransche vlag, op het Engelsche schip vuurde en dit vermeesterde, terwijl de schipper zich nog aan boord van den Nederlandschen bevelhebber bevond, achtte deze zich verplicht tusschenbeiden te komen. Hij verhinderde alle vijandelijkheden onder het bereik van zijn kanon en liet de beide schippers hun verschil te Alicante uitmaken. De Staten Generaal, die zijn gedrag ten volle goedkeurden, wisten door het eenvoudig verhaal van het gebeurde, dat van der Kamp overzond, ook den Franschen gezant en diens hof van het goed recht van hun bevelhebber te overtuigen.

Wel te betreuren, dat de genoemde Commandeur, die volgens de gedrukte bescheiden het gebeurde ten genoegen van beide partijen zoo goed kon verdedigen, zich niet met denzelfden uitslag kon vrijpleiten wegens zijn gedrag aan boord. Uit een onteerend vonnis door de Admiraliteit van Zeeland in October 1757 over hem geveld, waarin met betrekking tot het voorafgaande slechts ter loops wordt gezegd, „*dat hy onder syn convooy heeft gepermitteert scheepen van vreemde mogentheeden van welke hij nooyt eenige documenten had afgevordert oflf geëxamineert,*” blijkt, dat hij was uitgevaren als 1^e officier van Kapitein Stavorinus, Commandant van de *Veere*, die 26 December 1756 tusschen Alicante en Marseille was overleden, en dat hij, nadat hij dezen in het bevel was opgevolgd, zich aan verschillende overtredingen en grove buitensporigheden had schuldig gemaakt. De punten van beschuldiging waren dronkenschap, mishandeling van het scheepsvolk en zelfs van de officieren, slechte en onvoldoende schatting, het inladen van koopmansgoederen, het veelvuldig verlaten van zijn schip, zoodat hij zelfs eenmaal in zee met al zijn sloepsvolk den nacht aan boord van een koopvaarder had doorgebracht, het niet geregeld bijhouden van zijn journaal enz. Uit dien hoofde verklaarde de Admiraliteit van Zeeland hem vervallen van zijn rang, eerloos en onbekwaam om den lande ooit meer te dienen, met verbanning voor den tijd van 15 jaren uit de Republiek der Vereenigde Nederlanden.

De commandanten van kleine, meest afzonderlijk gebezigde schepen, waren niet altijd bij machte zich behoorlijk te doen gelden. Kapitein Crul, met *Het Welvaren van 't land* (20), moest in Augustus 1758 meer dan eenmaal het visiteeren van zijn konvooi toelaten. Gelukkiger was Kapitein Binckes met de *Maarsen*. Hij verjoeg den 27sten December de Engelsche kapers, die al twee schepen van zijn konvooi hadden afgesneden, en bracht dit ongedeerd te Cadix. Ook de Schout-bij-nacht Sels redde een koopvaarder, dien de Engelschen onder het bereik van zijn kanon wilden aantasten, en beschermde een anderen, dien een hunner kapers ter reede van Malaga bedreigde, terwijl hij er lag met vier Nederlandsche oorlogsschepen. En wat te zeggen tot lof van Kapitein Haringman, commandeerende de *Veere* (50), wiens eigen bodem, in strijd met sommige berichten, geen konvooi bij zich hebbende, door twee Britsche oorlogsschepen, elk van zestig stukken, voor een verdachten koopvaarder werd aangezien? Zonder te gewagen van een kloek gezegde, hem misschien ten onrechte in den mond gelegd, zij slechts gemeld,

dat hij den eisch tot onderzoek van zijn schip beantwoordde door te wijzen op zijne geladen batterij, met de verzekering, dat hij zich tot het uiterste zou verdedigen. Dit maakte inderdaad zooveel indruk, dat men hem zijne reis ongemoeid liet voortzetten.¹⁾

Welk eene verpoozing het lezen van dergelijke kloeke daden, te midden van zooveel droevige ervaringen ook schenkt, zij konden voor den tijdgenoot het grievende hiervan slechts verzachten, niet wegnemen. Terwijl de gemoederen in het land zelf meer in gisting kwamen door allerlei geschriften, waaronder die over het karakter en het bestuur van Johan de Witt een waren oorlog op het papier te voorschijn riepen, sprak het Engelsche gouvernement zijne meening over de betwiste punten van het tractaat steeds duidelijker uit. Blijkbaar ging het tegen de schepen, naar West-Indië bestemd, nog strenger te werk, dan tegen die, welke de Fransche havens moesten aandoen. Fabelachtig waren de sommen, welke de Nederlandsche kooplieden in 1758 gedurende twee jaren tijds, alleen uit dien hoofde beweerden verloren te hebben. Dit verbitterde hen tegen de Prinses-Gouvernante, die hen tot gematigdheid aanspoorde en tevens haar invloed bij Koning George II, ter wille van den Nederlandschen handel, wel met warmte, doch niet met den gewenschten uitslag aanwendde.

Inmiddels wakkerde het Fransche hof de bestaande ontevredenheid tot zijn voordeel aan, door den Nederlandschen koopman den vrijen invoer van gezouten haring, als een lokaas, voor te houden. Welk een invloed dit moest hebben, nadat Groot-Brittanje sedert het optreden van den Minister Pitt eene nog meer beslissende houding aannam, is te begrijpen. Weldra vervloog zelfs de hoop, aanvankelijk op eene overeenkomst met Zweden en Denemarken gevestigd. De Britten zelven erkennen, dat zij in 1758 niet minder dan 176 onzijdige schepen oprachten, van welke de meeste aan Nederlanders toebehoorden. Voor het einde van 1758 verklaarde het Britsche hof, zonder eenig voorbehoud, dat het noch den handel op West-Indië, noch het vervoer van scheepsbehoefden meer zou toelaten.

Tot driemaal toe had eene commissie van kooplieden zich met weinig vrucht tot de Prinses-Gouvernante gewend, eer de mare zich verspreidde, dat Engeland voornemens was op den ingeslagen weg te volharden. Geen wonder, dat eene vierde bezending van kooplieden, den 7^{den} December onder den indruk van dit bericht bij de Prinses-Gouvernante ten gehoor ontvangen, zich wat sterk uitliet. Na in de eerste plaats te hebben aangedrongen op allerkrachtigste verzoeken bij het Britsche gouvernement, tot vrijgeving van den grooten, aan Nederland toebehoorenden schat, dien het tegen recht en reden in zijne havens ophield, vroegen de kooplieden, in de tweede plaats, genoegzame bescherming voor de zeevaart door de geheele wereld. „*Oorlogsschepen, Mevrouw, zijn er noodig om deze te beveiligen!*” riep hun woordvoerder uit, ten slotte vergeving vragende, bijaldien eene wanhopende drift hem en zijne mede-afgevaardigden wat ver deed gaan. Tot op zekere hoogte hadden de kooplieden

¹⁾ *De grond van het opgesierde bericht schijnt te zoeken bij Kok, Vaderlandsch Woordenboek, III p. 969.*

volkomen gelijk: oorlogsschepen waren inderdaad noodig; maar zij hadden geen recht het gemis hiervan bedektelijk te verwijten aan de Prinses-Gouvernante, die reeds in 1756 op het versterken van zee- en landmacht had aangedrongen. Duidelijk genoeg hadden zij en de Raad van State, bij het overleggen der petitie voor 1757, op het jammerlijk verval van 's lands marine en den onhoudbaren toestand der Admiraliteiten gewezen. Met herinnering aan de grootsche plannen van Willem III, hadden zij zelfs de meening geopperd, of het bij de schromelijke nalatigheid der provinciën niet verkieslijk ware „*'s lands magazijnen, werven, schepen, kanon en al haar toebehooren te verkoopen,*” met de opbrengst hiervan de schulden zooveel mogelijk

af te lossen en vervolgens de zorg voor den handel aan de kooplieden zelven over te laten. Was eene petitie, in het belang der zeemacht ingediend, niet sedert vijftien jaren onafgedaan? Zeeland alleen had zich van zijne verplichting ten volle gekweten. De andere gewesten waren allen in meerdere of mindere mate te kort geschoten. Sommigen hunner begonnen nu over eene gelijktijdige zorg voor de grenzen te spreken. De Staten van Groningen, die nog niets hadden gedaan dan praten en schrijven, zonder voor of tegen te stemmen, behandelden het onderwerp nog eens uitvoerig in eene missive van den 21sten November 1758. Zoo leverde eene gebrekkige constitutie aan het provinciale belang, en niet minder aan kleingeestige baatzucht of ontwakende partijschap een gereed middel om den gang der gansche staatsmachine te verlammen. Vooral de koopsteden van Holland hadden zich, ook na de schending van het Nederlandsche grondgebied, tegen elke vermeerdering der landmacht aangekant. Thans had de Prinses-Gouvernante, ofschoon niet weinig ontstemd door hetgeen was voorafgegaan, uit de woorden der kooplieden nauwelijks opgemaakt, dat Amsterdam en andere stemhebbende steden niet langer denzelfden tegenstand zouden bieden, of zij bracht, vier dagen later, bij de Staten-Generaal een nieuw voorstel ter tafel, waarvan zij echter den uitslag niet beleefde, daar zij den 12^{den} Januari 1759 overleed.

Hierdoor kwam in het bestuur der zeezaken eene niet onbelangrijke wijziging. Terwijl de Hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel de voogdij over den minderjarigen Stadhouders zoon aanvaardde, geraakte alles, wat het zeewezen betrof, nagenoeg op denzelfden voet als onder stadhouderloos bewind. De Kapiteins ter zee ontvingen hunne aanstelling weder van de Staten-Generaal, die hierin als voogden van den Admiraal-Generaal handelden. Maar de verhouding der Admiraliteiten tot de Staten-Generaal gaf, evenals vroeger, telkens aanleiding tot onderling gekibbel tusschen het laatstgenoemde regeeringslichaam en de Staten van Holland en andere gewesten.

Oogenschijnlijk bestond er, na het overlijden der Prinses, gegronde reden tot bekommering, dewijl men voortaan hare door sommigen hoog gewaardeerde tusschenkomst bij den Koning van Engeland zou moeten ontberen. Nochtans werd de toestand door een samenloop van omstandigheden eer beter dan erger. Want hoewel een buitengewoon gezantschap aan het Britsche hof weinig hielp en het aantal opgebrachte en verbeurd verklaarde schepen in 1759 nog aanzienlijk was, zoo erkende men toch eerlang hier te lande, dat de beleedigingen minder waren dan voor dien tijd. Dit was een gevolg van de in Engeland genomen maatregelen tot beteugeling der kapers en van de gematigdheid, welke de Staatspartij aan den dag legde, nadat zij tijdelijk meer invloed had gekregen. Bovendien wierp het laatste voorstel der Prinses-Gouvernante deze heilzame vrucht af, dat de Staten-Generaal den 26sten Februari 1759 het besluit namen om, behalve de gewone konvooiers, 25 schepen in zee te brengen.

Volgens de raming, waarbij die ongelukkige petitie van 1741 weder ter sprake kwam, vereischte de gemelde uitrusting eene buitengewone uitgaaf van 2.649.600 gld., eene voorwaar onbeduidende som in vergelijking met die, waarop de kooplieden hunne verliezen hadden geschat. Het vinden dier gelden baarde echter veel moeite. Wegens de nalatigheid van sommige provinciën, kon men zelfs het thans genomen besluit niet eenmaal volledig ten uitvoer brengen. Toch vormden de 21 schepen, welke in den loop van 1759 werden uitgerust, met de gewone konvooiers een aantal van 32 bodems, die men tot het geleiden van koopvaarders kon bezigen.

Aangezien dit op de gebruikelijke wijze geschiedde, en dus wel een veelvuldiger, doch geen sterker konvooi werd verleend, zoo waren de bevelhebbers dier schepen er meestal weinig beter aan toe. Kapitein Dol van Ourijk bevrijdde met de *Castor* een Nederlandschen koopvaarder, die te Livorno werd opgebracht, en ontzette later in de straat van Gibraltar een

anderen, die al Engelsche prijsmeesters aan boord had. Kapitein Betting, die met de *Prins Willem* (36) niet kon verhinderen, dat vier Engelsche schepen, behoorende tot een sterk eskader, onder den Admiraal Boscawen, zijn konvooi onderzochten en aanvankelijk eenige koopvaarders hiervan in bezit namen, bewerkte echter hunne vrijgeving door de flinke houding, welke hij tegen de Britsche kapiteins en hun admiraal aannam, om opheldering en satisfactie te erlangen. Hoogst bedenkelijk was, omstreeks denzelfden tijd, eene reis van den Schout-bij-nacht Sels met slechts vier schepen naar West-Indië, omdat aldaar een Britsch eskader kruiste. Hij kwam evenwel behouden te Curaçao, waar hij kort daarna overleed aan eene hevige ziekte, die op 's lands eskader was uitgebroken.

Door middel van een verhoogd last- en veigeld en eene bij herhaling aangevraagde som, waartoe de meeste provinciën weder niet bijdroegen, konden de Admiraliteiten ook in 1760 en 1761 een dertigtal schepen in dienst stellen, welker bevelhebbers, schoon doorgaans met eene onvoldoende macht toegerust, hunne taak nagenoeg ongestoord volbrachten. Er bestonden aan de zijde der Britten stellig minder grieven, al kan men dit niet onvoorwaardelijk aan de voorzichtigheid en de toegeeflijkheid der onzen toeschrijven. Immers vroeg het Fransche gouvernement, dat zijne marine weder liet vervallen, minder naar scheepsmaterialen, en benam het verlies van bijna alle Fransche koloniën den onzen de gelegenheid den gewraakten handel voort te zetten. Daar het Fransche hof, om het verval der eigenlijke marine voor de oogen des volks eenigermate te verbloemen, de kaperijen aanmoedigde, hadden Nederlandsche schepen hiervan eerlang meer te lijden, dan van de Britsche kruisers.

Groot-Brittanje, waar George III in 1760 zijn vader opgevolgd en de Minister Pitt in October 1761 afgetreden was, verklaarde bij den aanvang van 1762 ook den oorlog aan Spanje, welks Koning in het afgelopen jaar een familieverdrag met Lodewijk XV had gesloten. Die stap, gevolgd door het zenden van een Engelsch leger naar Portugal, dreigde aan den oorlog eene grootere uitbreiding te geven, tot nadeel van de Republiek, welker eigendom op zee aan alle kanten gevaar liep. Onder die omstandigheden namen de Staten-Generaal maatregelen van voorzorg, en drongen de Staten van Holland op nog sterker uitrusting aan. Wegens den tegenstand der andere gewesten, kon men het besluit tot eene uitrusting van dertig schepen, boven het aanvankelijk bepaalde cijfer, slechts voor de helft ten uitvoer leggen, hetgeen trouwens eerst voor het volgende jaar baatte. Intusschen konden 59 schepen, gedurende den loop van 1762, de koopvaarders in verschillende richtingen geleiden.

Tegen alle verwachting, ontloek er weldra hoop op het einde van den krijg. Rusland, dat tot dusverre Pruisen had bestreden, nam tijdens het kortstondig bestuur van Czar Peter III eene tegenovergestelde houding aan. Het trad eensklaps op, als de bondgenoot van zijn vijand. Dit gaf aan den oorlog te lande eene wending, die het uitzicht op vrede opende. Ter zee kon de machteloze marine der Franschen weinig of niets meer uitrichten. Terwijl nu alles een spoedig staken van de vijandelijkheden voorspelde, liep de Republiek, welker onzijdigheid, zoo al niet eervol dan toch feitelijk was bewaard gebleven, ernstig gevaar om ter elfder ure rechtstreeks in de zaak betrokken te worden.

Kapitein Dedel, die met de *Dankbaarheid* (24) een konvooi naar Lissabon en Cadix had geleid, vertrok in Augustus 1762 andermaal met vier koopvaarders, van welke twee met scheepshout naar Bordeaux, twee andere met stukgoederen naar St. Sebastiaan en Bilbao gedestineerd waren. Meer dan eenmaal weigerde de zesentwintigjarige Kapitein zijn konvooi door kleine vaartuigen te laten onderzoeken, en toen de *Diana* (32), gesteund door andere bodems, denzelfden eisch herhaalde en het voorgenomen onderzoek wilde bewerkstelligen, besloot hij overeenkomstig zijn last geweld met geweld te keeren. De uitslag hiervan was te vermoeden. Na in een half uur tijds twee dooden en elf gekwetsten bekomen te hebben en zelf in het

aangezicht verwond te zijn, moest Dedel voor de overmacht zwichten en het opbrengen van zijn schip en zijn konvooi gedoogen.

Wie zal het wraken, dat hij, steunende op zijn goed recht, de middelen gebruikte, waarover hij kon beschikken? Hadden de Staten-Generaal hun gevoelen over de handelwijze der Engelschen niet meermalen in de sterkste bewoordingen geuit? Waartoe diende eigenlijk 's lands konvooi, indien een bevelhebber zelfs met levensgevaar de eer zijner vlag niet mocht verdedigen? Deze en dergelijke vragen blijven ter beantwoording voor hen, die het gedrag van Dedel vroeger of later als overijld hebben afgekeurd. De Staten-Generaal dachten er anders over. Zij erkenden, dat zij in dien geest orders hadden gegeven, approbeerden het gedrag van hun kapitein en hielden „*voor aangenaam de fermiteyt door hem betoond.*”

Zeer bedenkelijk was evenwel het voorgevallene, dat beide partijen als een „*casus belli*” konden aanmerken. Maar noch de eene, noch de andere achtte dit wenschelijk: de Republiek, omdat zij zwak was; Groot-Brittanje, omdat het de reeds kwijnende oorlogsfakkelt niet op nieuw wilde doen opflikkeren. Om dit te verhoeden, gaf het blijken van de grootste toegevendheid. Na de schepen met hout geladen naar Chattam gezonden en een volledig onderzoek van de geheele lading der andere bevolen te hebben, liet het, volgens eene missive aan de Admiraliteit van Amsterdam van den Gezant Boreel van 7 September, aan Dedel zeggen, dat hij met zijn fregat naar goedvinden kon vertrekken, met aanbieding van „*alle nodige hulp en adsistentie, zo aan het schip als aan desselfs staand en loopend want, hetgeen nog al wat had geleeden in de rencontre.*” Eerlang kregen de twee schepen, welker lading onschuldig bevonden was, dezelfde vergunning en schenen de Britten voornemens de lading der beide andere voor rekening van het gouvernement over te nemen. Doch ook hierin kwam nog verandering; want in denzelfden brief, waarin der Staten gezant den 17^{den} September aan de Admiraliteit van Amsterdam berichtte, dat het eene vrijgelaten schip zonder konvooi vertrokken was en dat het andere slechts op een gunstigen wind wachtte om hetzelfde te doen, schreef hij: „*de twee scheepen met hout geladen en naar Bordeaux gedestineert, zijn op mijn gedaene repraesentatiën ontslagen, en men heeft alleenig daarvan genomen twee à drie masten, dewelcke boven op het deck waren geplaat.*” Hij vond het raadzaam, Kapitein Dedel met deze schepen te doen vertrekken, waartoe de Staten-Generaal hem de noodige orders zonden. Nu verzocht hij, volgens een nader schrijven van 24 September, van de vrijlating dier schepen een schriftelijk bewijs, opdat zij niet andermaal zouden worden opgebracht, en gelaste vervolgens Kapitein Dedel hen naar de plaats hunner bestemming te geleiden. Den 2^{den} October ging 's lands fregat met de beide koopvaarders onder zeil.

Alles pleit zeker voor de overgrootte gematigdheid, welke thans Engeland bezielde. Maar juist die gematigdheid, of liever die beschermende welwillendheid was voor de machteloze Republiek een scherp verwijt en eene rechtmatige straf. Had niet de Portugeesche Minister Pombal nog onlangs getoond, wat de kloeke houding eener kleine mogendheid vermocht? Had hij in 1759 den fieren Brit niet genoopt zich door een buitengewonen Gezant, ten aanhooren van het gansche Corps Diplomatique te Lissabon, te doen verontschuldigen, wegens eene schending der Portugeesche kusten. Moest dan de Republiek achterstaan bij een rijk, waaraan men zelfs te dien tijde reeds eene te groote afhankelijkheid van Groot-Brittanje verweet? Hiervoor was geene reden hoegenaamd, tenzij de heillooze verdeeldheid in de Republiek zelve. Wel verre van hare bijzondere belangen te verzaken, verspilden de partijen hare krachten in onderlingen twist, vergetende dat eendracht en vaderlandsliefde, zelfs bij gemis van stoffelijke middelen, nog een zedelijk overwicht kunnen schenken, dat eerbied inboezemt. De Republiek schijnt de inderdaad vernederende handelwijze van haren bondgenoot niet begrepen, ten minste niet als een wenk voor de toekomst beschouwd te hebben.

Den 3^{den} November werden Frankrijk en Groot-Brittanje het te Fontainebleau eens, met betrekking tot de voorafgaande punten. Den 10^{den} Februari 1763 maakte de vrede te Parijs een einde aan den oorlog ter zee, evenals vijf dagen later de vrede te Hubertsburg in Saksen aan den oorlog te land. Ook deze was rijk aan gebeurtenissen geweest, die echter de Republiek slechts middellijk raakten. De uitslag van den zee krijg, waarbij zij eene weinig vereerende rol had gespeeld, leverde niets op, dat haar rechtstreeks betrof, dan eene gewenschte rust. Gedurende den Zevenjarigen oorlog, waarin de staatsschuld van Groot-Brittanje was verdubbeld, had zij niet onbeduidende geldelijke voordeelen behaald. Ongerekend de Groenlandsvaarders, de haringbuizen en de Zeeuwsche schepen, waren in 1760 te Texel, in 't Vlie, te Goeree en in de Maas meer dan 4000 schepen binnengekomen en nagenoeg evenveel uitgezeild. In weerwil van alle klachten over geleden verliezen, was er ten slotte veel geld verdiend. Daarentegen had de Republiek hare staatkundige beteekenis bijna geheel verloren en verdiende zij meer en meer de niet zeer vleierende uitspraak van Frederik den Grooten, die haar de sloep noemde van het Engelsche linieschip. De waarheid van dit beschamend gezegde is niet geheel te loochenen. Nu de Republiek hare waardigheid toch eenigermate prijs gaf, had zij misschien verstandiger gedaan door alle halfheid af te leggen en zich werkelijk nauw aan te sluiten bij Groot-Brittanje, dat zij thans van zich verwijderd had, zonder Frankrijk duurzaam te winnen. Dit zocht uit eigenbelang hare gunst slechts tijdelijk te verwerven. Leverde het van deze gezindheid niet een sprekend bewijs door onmiddellijk na den vrede alle verleende handelsvoordeelen, en bepaaldelijk dat nopens den invoer van gezouten haring, weder op te heffen?

Zoodra de vijandelikheden gestaakt waren, begon de pas ontwaakte ijver der Republiek voor hare zeemacht op nieuw te verflauwen. Dank zij de vroegere besluiten, lagen in 1763 een dertig schepen beschikbaar, waarvan zij er drie naar Berbice zond om een opstand onder de slaven te bedwingen. De aan boord zijnde troepen hield zij, na hunne terugkomst, op voorstel van den Hertog van Brunswijk, als een regiment mariniers in dienst. Maar weldra verviel de zeemacht, die men nagenoeg geheel buiten bezwaar voor de provinciën eenigszins versterkt had, weder tot ver beneden peil. In 1764 bedroeg het aantal gebruikte schepen slechts half zoo veel, als in de voorafgaande jaren, en vond het plan tot eene geregelde jaarlijksche uitrusting geen bijval. Welke gevolgen dit had is duidelijk te zien uit de houding der Barbarijsche staten, die sedert den vrede, in 1757 met Algiers gesloten, schier geheel uit het oog zijn verloren.

Meermalen waren schepen naar de Middellandsche Zee gezonden, om de beheerschers dier kleine roofnesten op de noordkust van Afrika door geschenken en vertoogen in gunstige stemming te houden, hetgeen niet belette, dat zij de Staten-Generaal voortdurend met allerlei dwaze eischen en klachten bleven lastig vallen. Zoo was de Keizer van Marokko in 1764 ten hoogste verstoord, omdat twee paar braceletten, voor zijne dochter bestemd, in Spanje zoek geraakt waren; omdat verder een oud uurwerk niet spoedig genoeg hersteld en een nieuw niet tijdig gereed was. De Consul, een oud man, die trouwens onder verdenking lag van ongeoorloofden handel te drijven, moest vertrekken en wist niet wat hij maar zou bedenken, om den vertoornden despoot te bevredigen. Een nieuwe Dey, in 1766 te Algiers aan het bestuur gekomen, wenschte zooveel te ontvangen, dat de Staten-Generaal het niet konden in willigen. Nochtans betoonden zij zich overbereid hem genoeg te doen. Zij beloofden toch voortaan, bij de jaarlijksche geschenken, Algiersche maat en gewicht te gebruiken, d. i. 10% meer te geven, en zonden buitengewone consulaire presenten, benevens eenige duizenden aan specie. Nadat de Dey met de gewone jaarlijksche geschenken en de toezegging van consulaire, geregeld om de twee jaren, genoeg had genomen, toonde hij zich eerlang weder misnoegd omdat het

belofde niet spoedig genoeg kwam. In 1767 dreigde hij den Staat zelfs met oorlog en den Consul met slavernij.

Al dat loven en bieden tusschen de rijke, doch zwakke Republiek en de kleine, doch stoute roofnesten, niet minder kluchtig dan hoogst vernederend, was in vollen gang, toen Willem V meerderjarig werd en als Admiraal-Generaal ook het bestuur over het zeewezen aanvaardde. Bij de indiening der laatste petitie, had de Raad van State den wensch uitgedrukt, dat met 's Prinsen optreden een nieuw tijdperk van bloei mocht aanbreken. Hiertoe moesten de geldmiddelen verbeterd, de achterstallen, waaronder die van 1741, aangezuiverd worden; bovendien moesten de namen van Prinsgezind en Staatsgezind vervallen of voortaan dezelfde beteekenis erlangen. Nauwkeurig wees de Raad van State den weg, door tot eendracht en herstel der financiën aan te sporen. Maar de smeulende partijschap, welke hem die woorden in den mond legde, en de herinnering aan eene petitie, die na vijf en twintig jaren onafgedaan was, moest bij hem zelve en velen in den lande zekeren twijfel doen oprijzen aangaande de vervulling van den geuiten wensch.

Wordt vervolgd....

